

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΠΛΙΝΘΟΚΕΡΑΜΟΠΟΙΑΣ
Ν.& Σ.ΤΣΑΛΑΠΑΤΑ»**

Συγγραφή Εργασίας : Φρειδερίκη –Δέσποινα Προμπονά(Β2014066)

Επιβλέπων Καθηγητής : Σταύρος Βλίζος

ΚΕΡΚΥΡΑ 2020

Ευχαριστίες

Η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι το αποτέλεσμα των φοιτητικών μου σπουδών και η πραγματοποίηση ενός στόχου . Αξίζει λοιπόν ,τη συγκεκριμένη σελίδα να την αφιερώσω πραγματικά σε άτομα που με στήριξαν και πίστεψαν σε εμένα όλο αυτό το διάστημα για να καταφέρω να φτάσω στο στόχο μου .Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη μου κύριο Σταύρο Βλίζο για την εμπιστοσύνη και την αφιέρωση χρόνου ώστε να ολοκληρωθεί η παρούσα εργασία. Στη συνέχεια, την αφιερώνω στους γονείς μου γιατί ήταν δίπλα μου από την πρώτη στιγμή και μέχρι και σήμερα με καθοδήγησαν με τις συμβουλές τους για να επιτύχω το στόχο μου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

2. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

2.1 Η UNESCO

2.2. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

2.3 ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΟΥΣΕΙΩΝ (ICOM)

2.4 ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ (ICOMOS)

2.5 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

3.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

3.2 Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

3.2.1 Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΙΣ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

3.3. ΕΘΝΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ/ΕΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

3.4 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

4. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΗ ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

4.2 ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.3 Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Ν. & Σ.ΤΣΑΛΑΠΑΤΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Εισαγωγή

Η πτυχιακή μου εργασία είναι η τελική ευθεία για την ολοκλήρωση των σπουδών μου στο Τμήμα Αρχειονομίας Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας , στην Κέρκυρα. Σε ένα μέρος γεμάτο ομορφιές και γεμάτο με ιστορία όπου με φιλοξένησε τα τελευταία πέντε και τα σημαντικότερα χρόνια της ζωής μου . Μπορεί η μελέτη περίπτωσης να αφορά την πόλη που γεννήθηκα και μεγάλωσα αλλά η εργασία γράφτηκε στα πλαίσια των σπουδών μου σε ένα άλλο μέρος . Η Κέρκυρα για μένα πλέον δεν είναι ένα νησί στο χάρτη αλλά ένα κομμάτι της καρδιάς μου που μέσα της έχει όλα τα συναισθήματα και όλα τα βιώματα που έζησα σε αυτή. Πιστεύω λοιπόν ότι μέσα από αυτή την εργασία θα εξοικειωθώ καλύτερα με το αντικείμενο που διάλεξα να αναλύσω και θα μοιραστώ συγχρόνως τις γνώσεις που απέκτησα κατά τη διάρκεια των σπουδών μου . Πόσο μάλλον όταν οι γνώσεις αυτές είναι για έναν κλάδο όχι τόσο γνωστό στο ευρύ κοινό αλλά μπορεί να γίνει διαβάζοντας κάποιος την έρευνα που πραγματοποίησα προκειμένου να γραφτεί η παρούσα εργασία.

Περίληψη

Το αντικείμενο της παρούσας μελέτης , παρουσιάζει την ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς στην Ελλάδα σε συνδυασμό με την πολιτιστική κληρονομιά. Ο όρος αυτός είναι μια υποκατηγορία της πολιτισμικής κληρονομιάς που τείνει τα τελευταία χρόνια να διαδοθεί μέσα από πολιτισμικούς φορείς που ασχολούνται με αυτόν. Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσει τη βιομηχανική κληρονομιά της Ελλάδος που είναι μια χώρα όπου βασίζεται και στη Βιομηχανία της . Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η γενικότερη έννοια της πολιτισμικής κληρονομιάς και αναλύονται οι φορείς που

ασχολούνται με αυτή σε διεθνές επίπεδο, το νομικό πλαίσιο προστασίας της και πως προστατεύεται στην Ελλάδα. Έπειτα στο δεύτερο κεφάλαιο, συγκεκριμένα εξετάζεται η βιομηχανική κληρονομιά και η βιομηχανική αρχαιολογία στην Ελλάδα αλλά και φορείς που ασχολούνται με την προστασία της. Παράλληλα, στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η βιομηχανία στον ελλαδικό χώρο και η εξελιξή της και πως έχουν αξιοποιηθεί και διατηρηθεί μνημεία που ανήκουν σε αυτήν.

Τέλος, ως μελέτη περίπτωσης βιομηχανικού κτηρίου το οποίο μετατράπηκε αργότερα σε Μουσείο παρουσιάζεται το εργοστάσιο Πλινθοκεραμοποιία Ν. & Σ. Τσαλαπάτα στην περιοχή του Βόλου.

2.ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Πρώτα απ'όλα , θα πρέπει να οριστεί η έννοια του πολιτισμού που συσχετίζεται άμεσα με αυτή τη θεματική .Συγκεκριμένα , στην ελληνική η έννοια “πολιτισμός” αποδόθηκε από τους όρους “civilization”και “culture” της αγγλικής γλώσσας . Γενικότερα , ο πολιτισμός ταξινομείται σε πνευματικό και υλικό πολιτισμό. Ο πνευματικός περιλαμβάνει τη φιλοσοφία , τη θρησκεία αλλά και την τέχνη και αποδίδεται με τον όρο “culture”.Σε αντίθεση με τον υλικό ο οποίος περιλαμβάνει την τεχνολογία αλλά και την επιστήμη και αποδίδεται με τον όρο “civilization”. Επιπλέον, ο πολιτισμός διαφέρει ως προς την εποχή αλλά και τη γεωγραφική περιοχή .Σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου , πρέπει να γίνει αναφορά με τα πολιτιστικά αγαθά που είναι η κληρονομιά ενός λαού .Συγκεκριμένα, τα πολιτιστικά αγαθά χωρίζονται σε κινητά και ακίνητα .¹ Άλλωστε ,η κληρονομιά αποτελεί σημαντικό συστατικό της εξέλιξης μιας κοινωνίας και αποδεικνύεται ετυμολογικά .

2.1 UNESCO

Η UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) είναι οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών και ασχολείται με την εκπαίδευση , την επιστήμη και τον πολιτισμό . Έχει έδρα το Παρίσι , ιδρύθηκε στις 16 Νοεμβρίου το 1946 , είναι περίπου 200 χώρες μέλη της

¹ .Αλεξανδρή Ε., Πολιτισμική Κληρονομιά-Διαχείριση:Πολιτιστική Αναγέννηση της Αθήνας του 19^{ου} Αιώνα . Εκδ. Ίων, Αθήνα 2015 σ.15-16

και πρόκειται για το μεγαλύτερο διακυβερνητικό οργανισμό .Κάθε δύο χρόνια ,γίνεται Γενική Συνέλευση όπου εγκρίνεται το πρόγραμμα των δράσεων του οργανισμού .Το πρόγραμμα αυτό εφαρμόζεται από το Εκτελεστικό Συμβούλιο που απαρτίζεται από 58 μέλη . Επίσης, ο οργανισμός διαθέτει Γενικό Διευθυντή και Γραμματεία . Σχετικά με τους οικονομικούς πόρους του οργανισμού είναι χορηγίες και συνδρομές των μελών του . Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων, στον τομέα του πολιτισμού , η UNESCO διοργανώνει διεθνή διακρατικά συνέδρια σε διάφορα θέματα όπως η οικονομία αναφορικά με τον πολιτισμό και έχοντας ως στόχο την ανάπτυξη . Άλλωστε ,η UNESCO με δική της πρωτοβουλία υπέγραψε διεθνείς συμβάσεις που αφορούσαν την προστασία της κληρονομιάς .

Έπειτα ,κάποιες δραστηριότητες της UNESCO είχαν ως αποτέλεσμα τη Σύμβαση του 1972 η οποία αναφέρεται στην προστασία της παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς . Αυτή στοχεύει στην προστασία της παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς από τις κυβερνήσεις των μελών που ανήκουν στον Ο.Η.Ε και την υπέγραψαν. Τα κράτη-μέλη προκειμένου να ενταχθούν στον κατάλογο της UNESCO έχουν και κάποιες υποχρεώσεις όπως είναι η διοργάνωση υπηρεσιών προστασίας και ελέγχου , δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων , προώθηση της έρευνας , κατάρτιση μελετών αλλά και για οποιαδήποτε απόφαση λαμβάνουν να γίνεται σχετική ενημέρωση και σε αυτήν.Συγχρόνως,δημιουργήθηκαν όργανα που συμβάλλουν στην εφαρμογή της Σύμβασης όπως είναι :

- *Επιτροπή για την Παγκόσμια Κληρονομιά* η οποία αποτελείται από 21 εκπροσώπους όσα και τα κράτη-μέλη της .Οι αποφάσεις της Επιτροπής αφορούν πολιτιστικά και φυσικά αγαθά που εντάσσονται στον κατάλογο της παγκόσμιας κληρονομιάς και όσα έχουν ως χαρακτηριστικό ότι βρίσκονται σε κίνδυνο .Ομοίως, στις

ασχολίες της συγκαταλέγεται και η διαχείριση των πόρων του ταμείου της παγκόσμιας κληρονομιάς το οποίο παρέχει οικονομική βοήθεια σε κράτη με σκοπό την προστασία της .Συμπληρωματικά, υπάρχουν κάποιες αρμοδιότητες της Επιτροπής που συμβάλλουν στο έργο της και αυτές είναι :οι εισηγήσεις, η εφαρμογή αποφάσεων,ο σχεδιασμός , η επιχορήγηση αλλά και η πραγματοποίηση των προγραμμάτων συντήρησης.

- *Συμβουλευτικά Όργανα*, της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς και του Γενικού Διευθυντή της UNESCO είναι κυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί οργανισμοί .Μερικοί οργανισμοί από αυτούς είναι :το Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Συντήρησης και της Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών(ICCROM),η Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης και των Πόρων(IUCN) και το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων (ICOMOS) οι οποίοι θα αναλυθούν παρακάτω.

Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ το 1975 αλλά η επίσημη λειτουργία και η εκλογή των μελών της επιτροπής αρχίζει έναν χρόνο μετά.Στη συνέχεια, το 1992 περίπου είκοσι χρόνια μετά την επίσημη λειτουργία του οργανισμού αποφασίζεται στα πλαίσια της λειτουργίας του να γίνουν ορισμένες αλλαγές ως προς την οργάνωση του.Την ίδια χρονιά , ιδρύθηκε επίσης το Κέντρο Πολιτισμικής Κληρονομιάς , υπηρεσία που έχει ως καθήκον το συντονισμό των θεμάτων της παγκόσμιας κληρονομιάς όπως και τη διασφάλιση της εφαρμογής των αποφάσεων της Σύμβασης .

Επιπρόσθετα ,η επιτροπή της UNESCO για να χαρακτηρίσει ένα αγαθό ή ένα μνημείο ως Μνημείο Παγκόσμια Πολιτισμικής Κληρονομιάς έχει καθορίσει δέκα κριτήρια αρκεί αυτό να πληροί τουλάχιστον ένα από αυτά. Τα κριτήρια είναι τα ακόλουθα :

- Να αποτελεί εξαιρετο δημιούργημα του ανθρώπινου νου
- Να αποτελεί υψηλής τελειότητας εξέλιξη της τεχνολογίας, της αρχιτεκτονικής, του σχεδιασμού τοπίου, της πολεοδομίας ή της τέχνης
- Να αποτελεί αποδεδειγμένα μέρος της πολιτισμικής παράδοσης ενός τόπου
- Να απεικονίζει περιόδους της ανθρώπινης ιστορίας σε μορφή τεχνολογικού και αρχιτεκτονικού έργου
- Να αποτελεί σημαντικό δείγμα χερσαίας ανθρώπινης εγκατάστασης ή παραδοσιακής θαλάσσιας που αντιπροσωπεύει έναν πολιτισμό ,όταν κινδυνεύει από καταστροφή για οποιονδήποτε λόγο.
- Να αποτελεί σύνδεση με γεγονότα, παραδόσεις, με λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα υψηλής σημασίας.
- Να αποτελεί παράδειγμα περιοχών εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς
- Να αποτελεί γεωλογικούς σχηματισμούς , ενδεικτικούς σημαντικών γεωλογικών του μνημείου ή αγαθού , κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του όπως είναι η χώρα, η ονομασία του , αν είναι τοποθεσία φυσικού κάλλους και η διάκρισή του σε θρησκευτικό πλαίσιο

Τέλος ,η UNIDO(United Nations Industrial Development Organization) καθώς και το UNDP (United Nations Development Programme) ανήκουν στον Ο.Η.Ε.Είναι σημαντικό να υπάρχουν οργανισμοί που ασχολούνται με την πολιτισμική κληρονομιά διότι με το ενδιαφέρον τους για αυτή καταφέρνουν να την αξιοποιούν,να τη διατηρούν και να την προστατεύουν από τυχόν κινδύνους που αυτή υφίσταται με την πάροδο του χρόνου.

2.2. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Η διερεύνηση του αντικειμένου της Πολιτισμικής Κληρονομιάς , σε επίπεδο θεωρίας και πρακτικής , απαιτεί την οροθέτηση δύο βασικών εννοιών για αυτήν , οι οποίες διατρέχουν ολόκληρη την ύλη που αυτή συγκροτεί .Οι έννοιες αυτές είναι : πολιτισμικά αγαθά και διεθνής προστασία.

Ο όρος «πολιτισμικό αγαθό» για πρώτη φορά εμφανίζεται στη Σύμβαση της Χάγης και υιοθετείται επίσημα από την επιστημονική κοινότητα και πολιτική πρακτική.Συγκεκριμένα,στη Σύμβαση με τον όρο αυτό δηλώνονται «τα κινητά και τα ακίνητα αγαθά που έχουν μεγάλη σημασία για την πολιτισμική κληρονομιά ενός λαού » .Γενικότερα , στην πολιτισμική κληρονομιά τα αγαθά προσδιορίζονται σε δύο κατηγορίες , τα κινητά και τα ακίνητα . Στα κινητά συμπεριλαμβάνονται αντικείμενα όπως είναι τα έργα τέχνης και τεχνικής,αντικείμενα καθημερινής χρήσης,γραφτά μνημεία και άλλα αντιθέτως στα ακίνητα συγκαταλέγονται μεμονωμένα κτίσματα ή συγκροτήματα κτηρίων όπως είναι οι αρχαιολογικοί ή ιστορικοί χώροι και αντίστοιχα μνημεία. Βασική προϋπόθεση του αγαθού είναι να παρουσιάζει ενδιαφέρον από άποψη , αρχαιολογική,καλλιτεχνική,ιστορική, τεχνολογική,εθνολογική και επιστημονική. Ωστόσο, ο κατάλογος των παραδειγμάτων ως αγαθά δε θεωρείται πλήρης.

Συγχρόνως ,θα αναλυθεί η έννοια της «διεθνούς προστασίας» πρώτα ως μια γενική έννοια και ύστερα θα εξεικευθεί με τον προσδιορισμό «διεθνής».Γενικότερα, ο όρος «προστασία» χρησιμοποιείται σε δύο Συμβάσεις ,έχοντας σε καθεμία διαφορετικό νόημα . Στη Σύμβαση της Χάγης η προστασία συνδυάζει το «σεβασμό» και τη

«διαφύλαξη».Συγκεκριμένα ,η διαφύλαξη αφορά την αντιμετώπιση των κινδύνων από πολεμικές συρράξεις ενώ ο σεβασμός αφορά τις πράξεις που ενδέχεται να απειλήσουν την ακεραιότητα ή την ύπαρξη των πολιτιστικών αγαθών σε περίοδο πολέμου.Αντιθέτως , η Σύμβαση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς με τον όρο προστασία συγκαταλέγει τον προσδιορισμό,τη συντήρηση,την ανάδειξη και τη μεταβίβαση των φυσικών αλλά και πολιτιστικών αγαθών σε μελλοντικές γενιές . Παράλληλα, γίνονται και μια σειρά από διαδικασίες με επιστημονικό, διοικητικό,νομικό και τεχνικό χαρακτήρα. Οι διαδικασίες αυτές περιλαμβάνουν:

- ✓ τον εντοπισμό, την ανασκαφή και την επιφανειακή έρευνα, όπου κρίνεται απαραίτητο
- ✓ την αρχειοθέτηση και την καταγραφή
- ✓ την τεκμηρίωση και τη μελέτη
- ✓ τη διασφάλιση από φθορά, καταστροφή, κλοπή , αλλοίωση και πιθανή παράνομη εξαγωγή
- ✓ την αποκατάσταση και τη συντήρηση .
- ✓ τη διευκόλυνση και την απαραίτητη πρόσβαση κοινού .

Ειδικότερα, με τον όρο «διεθνής προστασία» εννοείται η προστασία , η οποία παρέχεται βάσει διεθνών κανόνων σε πολιτισμικά αγαθά . Συγκεκριμένα, η έννοια αναφέρεται και χρησιμοποιείται στη δράση των οργανισμών με παγκόσμια εμβέλεια.Γενικότερα οι Παγκόσμιοι Οργανισμοί οι οποίοι με τη δράση τους στοχεύουν σε μεγάλο ή σε μικρό βαθμό στην προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: τους κυβερνητικούς και τους μη κυβερνητικούς.

Κυβερνητικοί οργανισμοί: αναπτύσσουν τη δραστηριότητά τους σε διάφορα πεδία ανάμεσα τους και η πολιτισμική κληρονομιά.Έχοντας ως σημαντικότερο οργανισμό την Ουνέσκο που αφορά τη διεθνή

προστασία. Ανάμεσα τους υπάρχουν και οργανισμοί οι οποίοι με οικονομικό χαρακτήρα όπως για παράδειγμα η Interpol συμβάλλουν στο έργο της Ουνέσκο ή στηρίζουν αναπτυξιακά προγράμματα και θέματα προστασίας.

Μη κυβερνητικοί οργανισμοί: αναπτύσσουν τη δραστηριότητά τους σε ειδικούς τομείς της πολιτισμικής κληρονομιάς, όπως τα αρχιτεκτονικά μνημεία, τα Μουσεία, τα έργα τέχνης, η βιομηχανική κληρονομιά.²

2.3 ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΟΥΣΕΙΩΝ (ICOM)

Το Νοέμβριο του 1946 ιδρύθηκε στο Παρίσι ένας μη κυβερνητικός οργανισμός, ICOM (International Council of Museums) και είχε ως απώτερο σκοπό την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς η οποία έχει υποστεί μεγάλες καταστροφές από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο που είχε προηγηθεί. Το 1951, σε συνεργασία με την Ουνέσκο ξεκίνησαν από κοινού ένα πρόγραμμα το οποίο ονομάζοταν «Σταυροφορία των Μουσείων» και στόχευε στην ανάδειξη του εκπαιδευτικού χαρακτήρα των Μουσείων. Αυτή η δράση επαναλήφθηκε το 1977 και έθεσε τη 18^η Μαΐου του εκάστοτε έτους ως Διεθνή Ημέρα Μουσείων.

Σύμφωνα λοιπόν με το ICOM δίνεται για τα Μουσεία ο εξής ορισμός «ως ένα μη-κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της, και ανοικτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί, ερευνά, επικοινωνεί και εκθέτει, για λόγους μελέτης, ψυχαγωγίας, υλικές αποδείξεις των ανθρώπων και του περιβάλλοντος τους»³. Συγκεκριμένα, τα μουσεία είναι φύλακες συλλογών αντικειμένων που είναι σημαντικά για τον ανθρώπινο πολιτισμό και υπηρετούν το κοινό κάνοντας όχι μόνο

² Ν. Κόνσολα, Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτισμικής Κληρονομιάς. Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1995 σ.26-33

³ <http://archives.icom.museum/definition.html>

εκθέσεις ή αντίστοιχα προγράμματα αλλά διατηρώντας τις πρωτογενείς πηγές της πολιτισμικής κληρονομιάς. Διαφορετικά, αν τα μουσεία δεν πραγματοποιήσουν έρευνες και συστηματική προστασία για τις συλλογές τους αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα να μην ικανοποιήσουν τις υποχρεώσεις τους σε μελλοντικές γενιές. Σαφέστερα, τα μουσεία είναι ένας τρόπος ασφαλής φύλαξης αντικειμένων με τη δυνατότητα χρησιμοποίησης τους και πρόσβασης τους σε αυτά⁴

Ακόμη είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί πως το ICOM, με τον αγώνα του δίνει έμφαση κατά της παράνομης διακίνησης πολιτισμικών αγαθών και αυτός είναι ο λόγος που εκδίδει τεύχη ανά τον κόσμο σχετικά με τις κλοπές έργων τέχνης και των αρχαιολογικών ευρυμάτων. Επιπλέον, ως οργανισμός προσπαθεί να επιτύχει την αρμονική συνύπαρξη ανάμεσα στα Μουσεία και τις κοινωνίες που αυτά βρίσκονται. Έτσι λοιπόν, οι δράσεις του στράφηκαν και σε κοινωνικά θέματα του διεθνούς επιπέδου. Τον οργανισμό αυτό στήριξαν και στηρίζουν μέχρι και σήμερα επαγγελματίες που ειδικεύονται στον κλάδο των Μουσείων.

Ταυτόχρονα, το ICOM το απασχόλησε το θέμα των καταστροφών των πολιτισμικών αγαθών σε τόπους που επικράτησαν πολεμικές συρράξεις όπως είναι το Λίβανο, Ιράκ και άλλες πολλές. Ακόμη, το 1996 δημιουργήθηκε από το ICOM και από άλλους πέντε οργανισμούς μια Διεθνής Επιτροπή η «Μπλε Ασπίδα», η οποία έχει αναλάβει τη μέριμνα για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτισμικής Κληρονομιάς από φυσικές ή πολεμικές καταστροφές.

Το ICOM στοχεύει στην αντιμετώπιση και την επισήμανση προβλημάτων των Μουσείων αλλά και όσων εργάζονται σε αυτά καθώς και την ανάπτυξη του κλάδου της Μουσειολογίας. Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος που συστάθηκαν 30 Διεθνείς Επιτροπές οι οποίες

⁴ Μπούνια Α. (2014). Στα παρασκήνια του μουσείου. Η διαχείριση των μουσειακών συλλογών. εκδ. Πατάκης, σ. 15-16

ασχολούνται με το αντικείμενο της Μουσειολογίας και μεταξύ τους αυτές συνέβαλαν στην έκδοση η οποία υιοθετήθηκε το 1986 του Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας. Επίσης, παρέχει επιστημονική και τεχνική βοήθεια σε Μουσεία αναπτυσσόμενων χωρών, τα μέλη του φτάνουν στα 22.000 στη σύγχρονη εποχή η δράση του αφορά 145 χώρες. Παράλληλα, το ICOM σε συνεργασία με την UNESCO έχει αναλάβει την περιοδική έκδοση του ICOM News, τα Τετράδια Μελέτης και το περιοδικό MUSEUM International στη γαλλική και στην αγγλική γλώσσα⁵. Έπειτα, το ελληνικό τμήμα του ICOM ιδρύθηκε το 1983 στεγάζεται στο Θησείο στην Αθήνα. Το διοικητικό συμβούλιο είναι πενταμελές με θητεία διάρκειας δύο ετών και συνεργάζεται με Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Ελλάδας και του εξωτερικού⁶. Τη διετία 1996-1997 το ελληνικό τμήμα συνεργάστηκε με το Υπουργείο Πολιτισμού προκειμένου τα μουσεία να τεκμηριώνουν τις συλλογές τους. Αυτά αξιοποίησαν τις προσπάθειες τους και μέχρι σήμερα διαθέτουν σύστημα τεκμηρίωσης.

2.4 ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ (ICOMOS)

Έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η κληρονομιά που αφορούσε την αρχιτεκτονική ήταν μέλημα εθνικού ενδιαφέροντος και οι περισσότεροι νόμοι που αφορούσαν την προστασία αυτών των κτηρίων στην Ευρώπη δημιουργήθηκαν εκείνη την εποχή.

Ωστόσο, κάθε χώρα είχε ενώσεις που αφορούσαν αυτό το θέμα αλλά καμία δεν ξεπερνούσε το εθνικό επίπεδο.

Κατά τη διάρκεια του 1931, το Διεθνές Γραφείο Μουσείων διοργάνωσε το Συνέδριο της Αθήνας το οποίο αφορούσε την

⁵ <https://icom.museum/en/>

⁶ <http://network.icom.museum/icom-greece/>

αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων.Συγχρόνως, στην τέταρτη συνέλευση (1933) των Διεθνών Συνεδρίων με θέμα τη Σύγχρονη Αρχιτεκτονική συνετάχθηκε από τον αρχιτέτονα Le Corbusier ο Χάρτης της Αθήνας και δημοσιεύθηκε ανώνυμα στο Παρίσι το 1941.Τότε λοιπόν,εισάγεται για πρώτη φορά στην Ιστορία η έννοια της διεθνούς κληρονομιάς.

Μερικά χρόνια αργότερα , το 1957 συγκεκριμένα στο Παρίσι λαμβάνει χώρα το πρώτο συνέδριο για αρχιτέκτονες και ειδικών ιστορικών προκειμένου να ιδρυθεί μια οργάνωση με κύριο άξονά της την προστασία των ιστορικών κτηρίων και μνημείων. Σε αυτή λοιπόν, την οργάνωση εντάσσονται όλα τα κράτη μέλη της UNESCO και εντάσσεται το Διεθνές Κέντρο Μελέτης Διατήρησης και Αποκατάστασης Πολιτιστικών Ιδιοκτησιών (ICCROM) και βρίσκεται στη Ρώμη.Έπειτα, στη Βενετία το 1964 λαμβάνει χώρα και δεύτερο συνέδριο για αρχιτέκτονες και ειδικούς ιστορικούς.Στο συνέδριο αυτό εγκρίθηκαν συνολικά 13 ψηφίσματα , το πρώτο αφορούσε ένα χάρτη για την διεθνής αποκτάσταση κτηρίων και μνημείων και το δεύτερο αφορούσε την προβλεπόμενη δημιουργία του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Χώρων (ICOMOS) και ως αίτημα υποβλήθηκε από την UNESCO.⁷

Το Ελληνικό Τμήμα του ICOMOS ιδρύθηκε το 1972 και ξεκίνησε τη δράση του ως Επιστημονική Επιτροπή του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος.Βέβαια, από το 1992 συνεχίζει ανεξάρτητο τη δράση του και είναι επίσημα αναγνωρισμένο επιστημονικό σωματείο.Συνολικά, έχει 200 περίπου μέλη και το διοικητικό του συμβούλιο απαρτίζεται από 18 μέλη με τριετής θητεία. Τέλος, τα τελευταία είκοσι χρόνια έχει μόνιμη έδρα στην Αθήνα.⁸

2.5 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

⁷ <https://www.icomos.org>

⁸ <https://www.icomoshellenic.gr>

Ειδικότερα ,τα Μουσεία σχετίζονται άμεσα με θέματα προστασίας και ασφάλειας για αυτό ουσιαστικά είναι οι φύλακες της πολιτισμικής κληρονομιάς. Τα ιδρύματα που σχετίζονται με αυτή απαιτούν ένα καλό πρόγραμμα προστασίας τόσο στη λειτουργία του οργανισμού όσο και στη συλλογή του.Η διαχείριση των συλλογών του από το προσωπικό και τους υπεύθυνους ασφάλειας πράγματι συμβάλλει στην καλή διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και αυτό καθιστά λοιπόν το ρόλο της ουσιαστικό και θεμελιώδης.Τα μουσεία προωθούν τη διάδοση του πολιτισμού είτε με τις εκθέσεις τους είτε με το ρόλο τους στην κοινωνία που υπάγονται.Αυτός είναι άλλωστε ο λόγος όπου τα Μουσεία θεωρούνται αναπόσπαστο κομμάτι της «Πολιτισμικής Βιομηχανίας».Αναλυτικά,ο όρος «Πολιτισμική Βιομηχανία» εμφανίστηκε για πρώτη φορά στα μέσα του 20^{ου} αιώνα σε δοκίμιο των Adorno και Horkheimer. Αυτοί οι δύο συγγραφείς προσπάθησαν να παρουσιάσουν την εκβιομηχάνιση του πολιτισμού αλλά και το πως αυτοί οι δύο όροι μπορούν να συνδυαστούν μεταξύ τους.Έτσι λοιπόν ,τα Μουσεία είναι ο κατεξοχήν μηχανισμός δημιουργίας κοινωνικών και συμβολικών μηνυμάτων καθώς είναι δημόσιο αγαθό.Ωστόσο, ο πολιτισμός και η βιομηχανία είναι όροι όπου εξελίσσονται σε βάθος χρόνου .Σε αυτόν τον ορισμό, εντάσσονται δύο κατηγορίες πολιτιστικών βιομηχανιών οι κλασικές όπως είναι η μουσική,η αρχιτεκτονική και ο κινηματογράφος αλλά και οι παραδοσιακές λόγω χάρη τα Μουσεία,η λογοτεχνία και αίθουσες τέχνης.

Παράλληλα, η πολιτιστική βιομηχανία ασχολείται κυρίως με πολιτισμικά αγαθά και προκύπτει όταν μια πολιτισμική αξία αναπτύσσεται και οικονομικά. Το Μουσείο ουσιαστικά προσπαθεί να συνδέσει δύο βασικές έννοιες : την έννοια του «θεάματος» και την έννοια «πολιτισμικό κεφάλαιο».Άλλωστε αυτός είναι ο λόγος όπου τα Μουσεία στο προσωπικό τους εντάσσουν και άτομα που σχετίζονται με

την αρχιτεκτονική και το management τα οποία θα συμβάλλουν στην αναπτυξή τους . Τα Μουσεία προβάλλουν τα πολιτισμικά αγαθά και το κοινό τους μπορεί να τα θαυμάσει κατά τη διάρκεια της επίσκεψης τους.Γενικότερα, αυτά δίνουν έμφαση τόσο στα εκθέματα τους όσο και στη δημόσια προβολή τους ,η οποία επιτυγχάνεται μέσω της διαφήμισής τους⁹

3.ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

3.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Πρώτα από όλα ας οριστεί η έννοια της κληρονομιάς η οποία συγκροτείται από αυτό που κληρονομείται από γενιά σε γενιά και αφορά αντικείμενο πνευματικής, πολιτισμικής και υλικής φύσεως¹⁰ .

Η βιομηχανική κληρονομιά είναι μια επιμέρους θεματική της πολιτισμικής κληρονομιάς και αφορά τα κατάλοιπα του βιομηχανικού πολιτισμού ως προς τη διαχείριση των πόρων και τις πιθανές τους χρήσεις που έχουν ιστορική ,τεχνολογική, αρχιτεκτονική,κοινωνική και επιστημονική αξία.Οι βιομηχανίες αναπτύχθηκαν ραγδαία σε συνδυασμό με το μηχανικό εξοπλισμό και τη μεγάλη παραγωγή προϊόντων. Η ανάπτυξη αυτή συνδέεται με τη Βιομηχανική Επανάσταση η οποία παρατηρήθηκε έντονα στα τέλη του 18^{ου} και δημιούργησε το πλαίσιο του βιομηχανικού πολιτισμού.Θεωρείται λοιπόν πως τα επιτεύγματα αλλά και

⁹ ΒέρνικοςΝ.,Σ.Δασκαλοπούλου,Φ.ΜπαντιμαρούδηςΠολιτισμικές

βιομηχανίες.Διαδικασίες,Υπηρεσίες, Αγαθά. Κριτική,Αθήνα 2005,σ.39-41

¹⁰Μπαμπινιώτης Γιώργος. (1991).Λεξικό της Νέας Ελληνικής . (τ. 9β, σ. 269). Αθήνα:Κέντρο Λεξικολογίας

η διάρκεια του βιομηχανικού πολιτισμού είναι ένα κομμάτι των πολιτισμικών πόρων¹¹.

Σύμφωνα με το γερμανό αρχαιολόγο Slotta , τα τεχνικά μνημεία πολλές φορές αποτελούν και μνημεία τέχνης καθώς φέρουν πάνω τους ιδιαίτερη διακόσμηση. Τα κατάλοιπα αυτά είναι από κτήρια,εργαστήρια,εργοστάσια,χώρους που παράγεται-μεταφέρεται-χρησιμοποιείται ενέργεια , χώροι αποθήκευσης και φύλαξης,χώροι για κοινωνική δραστηριότητα σχετικά με τη βιομηχανία και την εκπαίδευση.¹²

Επισημαίνεται λοιπόν πως Βιομηχανική Κληρονομιά είναι ένα κομμάτι της ευρύτερης έννοιας Πολιτιστική Κληρονομιά και σε συνδυασμό με το βιομηχανικό πολιτισμό ενός τόπου εμπεριέχει κάποιες αξίες. Αυτές είναι :

- ✓ Έχει ιστορική αξία. Αυτό οφείλεται στα τεκμήρια των δραστηριοτήτων της τα οποία έχουν ως κίνητρο την προστασία της και βασίζονται στο σύνολο των τεκμηρίων και όχι σε χώρους μεμονωμένους .
- ✓ Έχει κοινωνική αξία.Αυτό βασίζεται στα κατάλοιπα της καθημερινότητας των ανδρών και των γυναικών που σχετίζονται με την ιδιότητα της βιομηχανίας με αποτέλεσμα να προσδίδεται η αίσθηση της ταυτότητας .
- ✓ Έχει τεχνολογική και επιστημονική αξία.Αυτό βασίζεται στην ιστορία της μεταποίησης,της μηχανικής, των κατασκευών
- ✓ Έχει και σημαντική αισθητική αξία που αναφέρεται στην ποιότητα της αρχιτεκτονικής,της μελέτης και του σχεδιασμού

Γενικότερα ,οι αξίες αυτές εμπεριέχονται στον ίδιο χώρο, στα συστατικά του, τα μηχανήματα, στα τεκμήρια συγχρόνως και στα άυλα ίχνη της βιομηχανίας που περιέχονται ή αναφέρονται στις

¹¹<http://ticcih.gr/>

¹² Slotta Rainer, Εισαγωγή στη βιομηχανική αρχαιολογία.Εκδ.Πολιτιστικό Ίδρυμα ETBA, Αθήνα 1992

ανθρώπινες αναμνήσεις, τις κοινωνικές σχέσεις, τις βιωματικές εμπειρίες καθώς και στα τοπικά ήθη και συνήθειες.¹³

Παράλληλα, αυτός ο κλάδος διαθέτει κάποια στοιχεία τα οποία είναι πολύ σημαντικά για τη σύστασή του όπως είναι: εντοπισμός, καταγραφή, μελέτη, διατήρηση, συντήρηση και παρουσίαση. Συγκεκριμένα, όταν βρίσκεται μια περιοχή με βιομηχανικά κατάλοιπα θα πρέπει αυτά να εντοπιστούν, να καταγραφούν, να προστατευθούν προκειμένου να διασωθούν για τις μελλοντικές γενιές. Επιπρόσθετα, οι μελέτες θα πρέπει να προσδιορίζουν την έκταση του βιομηχανικού κατάλοιπου ως προς τον εντοπισμό. Αυτό συμβάλλει στην ελεύθερη και άμεση πρόσβαση του κοινού. Οι μελέτες αυτές θα πρέπει να διεξάγονται από το κατάλληλο ερευνητικό προσωπικό και συγχρόνως να γίνονται δραστηριότητες για την ανάδειξη αυτού του τόπου. Επιπλέον, σε αυτό το χώρο θα πρέπει να γίνονται και οι αντίστοιχες παρεμβάσεις ως προς τη συντήρησή του και τη διατήρησή του τόσο σε αυτόν όσο και στον εξοπλισμό που αυτός διαθέτει. Συνεπώς, όλα αυτά τα στοιχεία είναι εξίσου σημαντικά διότι συμβάλλουν σε συνδυασμό με το δημόσιο ενδιαφέρον και τους κρατικούς φορείς στην παρουσίαση της βιομηχανικής κληρονομιάς.

3.2 Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Η μελέτη των πηγών της βιομηχανικής κληρονομιάς αναλαμβάνεται από τον επιστημονικό κλάδο της βιομηχανικής αρχαιολογίας. Αυτός ο

¹³ <http://ticcih.gr/η-χαρτα-του-nizhny-tagil/>

κλάδος μελετάει διεπιστημονικά τα υλικά και τα άυλα τεκμήρια που δημιουργήθηκαν με σκοπό τη βιομηχανική διεργασία και αναπτύσσεται σταδιακά. Μέχρι και σήμερα, η πατρίδα της βιομηχανικής αρχαιολογίας θεωρείται η Μεγάλη Βρετανία καθώς στα μέσα της δεκαετίας του 1950 ανέπτυξε διάφορες τάσεις με σκοπό να δημιουργηθεί αυτός ο κλάδος και να εξαπλωθεί στη Δυτική Ευρώπη. Στα πλαίσια της μελέτης του Akos Paulinyi, η βιομηχανική αρχαιολογία δεν ασχολήθηκε μόνο με την προστασία των τεχνικών μνημείων αλλά με τις δράσεις της συνέβαλε θετικά στην ανάπτυξη της οικονομίας. Οι δράσεις αυτές αφορούσαν την ταξινόμηση, την καταγραφή και την ερμηνεία των βιομηχανικών καταλοίπων.¹⁴ Συγκεκριμένα, ο όρος περιλαμβάνεται για πρώτη φορά σε γραπτό κείμενο του 1955 στο άρθρο του Michael Ri «The Archaeology of the Industrial revolution» στο περιοδικό *The Amateur Historian*. Παράλληλα, το 1963 ο Kenneth Hudson προχώρησε στον ορισμό της όπως και το 1972 ο Arthur Raistrick περιέγραψε τους στόχους της και το περιεχόμενο της¹⁵

Σύμφωνα λοιπόν με τον Jacques Pinard, η βιομηχανική αρχαιολογία συγκαταλέγεται μαζί με τις υπόλοιπες επιστήμες διότι χρησιμοποιείται ως μέσο για την ερμηνεία της εξέλιξης των φαινομένων και δραστηριοτήτων της Βιομηχανίας. Αναλυτικότερα, τα κατάλοιπα τα οποία αντιστοιχούν στη βιομηχανική κληρονομιά μιας χώρας παρουσιάζουν τη βιοτεχνική, τη βιομηχανική ανάπτυξη αλλά και την εξέλιξη μιας τεχνολογίας. Ειδικότερα, στα κατάλοιπα αυτά συγκεντρώνονται όλες οι πληροφορίες που χρειάζονται για την ένταξη αυτών στον πολιτισμό. Επίσης, η ένταξή του δίνει την ευκαιρία ως προς τη διδακτική του αξία αλλά και την κοινωνική του διάσταση¹⁶. Η βιομηχανική

¹⁴Slotta Rainer, Εισαγωγή στη βιομηχανική αρχαιολογία. Εκδ. Πολιτιστικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1992 σ.179

¹⁵

¹⁶ Pinard Jacques, Η βιομηχανική αρχαιολογία. Εκδ. Πολιτιστικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1992, σ.82, 155

αρχαιολογία φαίνεται να έχει διττή σημασία στον επιστημονικό χώρο καθώς παρουσιάζονται διεπιστημονικές αναζητήσεις αλλά και ζητήματα πολιτισμικών πρακτικών¹⁷.

3.2.1 Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΙΣ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

Η μορφή της βιομηχανίας σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες δεν υφίσταται με τη σύγχρονη σημασία του όρου. Αυτό οφείλεται στην ανάπτυξη την οποία έχουν μερικές από αυτές στο χώρο της βιοτεχνίας. Η αρχική εγκατάσταση των βιομηχανιών έγινε με σκοπό την εκμετάλλευση των πρώτων υλών που αυτές διαθέτουν καθώς και την κυριαρχία της αποικιοκρατίας η οποία συνέβησε τότε. Η ανεξαρτησία αυτών έφερε στο φως και την εκβιομήχανιση τους αν και τελικά ο στόχος αυτός δεν επιτευχθηκε.

Από το 19^ο αιώνα και έπειτα έγινε ξανά προσπάθεια για εκβιομηχάνιση των χωρών αυτών η οποία επιτεύχθηκε και ευνοήθηκε με την άφιξη των Ευρωπαίων οι οποίες προσπάθησαν να διαμορφώσουν τις χώρες αυτές σε βιομηχανίες. Τα γεγονότα, τα οποία συνέβησαν σε ανεπτυγμένες χώρες όπως είναι η Βιομηχανική Επανάσταση που ξέσπασε στην Αγγλία ευνόησαν τη μεταφορά των βιομηχανιών και των τεχνολογιών σε άλλες ηπείρους. Τα τοπία στα οποία υπήρξε η μεταφορά αυτή φαίνεται να έχουν επηρεαστεί σε ελάχιστο βαθμό από την εισαγωγή του διαφορετικού στοιχείου. Η διαφορά αυτή διακρίνεται τόσο στα κτήρια ως κατασκευές όσο και στις συνήθειες των πολιτισμών .

Ωστόσο, τα περισσότερα κατάλοιπα των βιομηχανιών αυτών και ο εξοπλισμός τους για διάφορους λόγους, όπως η επαναχρησιμοποίηση του χώρου, έχουν εξαφανιστεί και εάν υπάρχουν καλό θα ήταν να γίνουν

¹⁷ Αγριαντώνη Χριστίνα, «Βιομηχανική Αρχαιολογία : η άλλη Αρχαιολογία», περιοδικό Αρχαιολογία, Αθήνα, σ.15.

ευρέως γνωστά.Η διατήρηση λοιπόν αυτών των υποδομών σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία αλλά και την επιτόπια έρευνα ειδικών επιστημόνων μπορεί να επιφέρει θετικά αποτελέσματα όπως τη διάδοσή τους και σε χώρες εκτός των συνόρων τους.

3.2.2 Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα εμφανίζει ενδιαφέρον για τη διάσωση της βιομηχανικής κληρονομιάς στη δεκαετία του 1980.Αυτό οφείλεται στην αναστολή λειτουργίας μεγάλων βιομηχανικών συγκροτημάτων σε μεγάλες πόλεις σε αλλαγές χρήσης της γης αφού αυτά προκάλεσαν το ενδιαφέρον των συλλόγων, των πολιτών και των ιστορικών.Στη δημοσιότητα ήρθαν μελέτες και ειδικά άρθρα σε περιοδικά τα οποία κατέγραψαν τόσο την έρευνα που γίνονταν όσο και το ενδιαφέρον που υπήρχε για αυτό το θέμα.Ταυτόχρονα,έγιναν ειδικές εκθέσεις για τη βιομηχανική κληρονομιά και προβλήθηκε στο κοινό η συσχέτιση αυτής με την ιστορία των αστικών κέντρων ως προς την κοινωνία,την οικονομία,την αρχιτεκτονική,την τεχνολογία και την πολεοδομία.

Το πρώτο έντυπο που είχε αφιέρωμα στη Βιομηχανική Αρχαιολογία στην Ελλάδα ήταν η έκδοση του Υπουργείου Πολιτισμού το 1999 με τίτλο «Βιομηχανικά Μνημεία στην Ελλάδα ».Παράλληλα διεξάγονται και έρευνες για αυτό το θέμα από φορείς εθνικού χαρακτήρα όπως το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Επίσης, ιδιωτικοί σύλλογοι, ιδρύματα έχουν εκφράσει το ενδιαφέρον τους για τη διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς. Το ενδιαφέρον αυτό είχε ως αποτέλεσμα η πρωτοβουλία των ιδιωτών να ιδρύσει το *Τεχνολογικό Μουσείο της Θεσσαλονίκης*.Επιπλέον,εταιρείες που είχαν δημόσιο

χαρακτήρα δημιούργησαν μουσεία με θέμα την τεχνολογία όπως το *Μουσείο EPT*.

Είναι αξιοσημείωτο να αναφερθούν και οι προσπάθειες που έγιναν από φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης να διαχειριστούν και να διατηρήσουν σημαντικά βιομηχανικά κατάλοιπα. Επιπρόσθετα δραστηριοποιήθηκαν σε θέματα προστασίας βιομηχανικής κληρονομιάς. Οι πόλεις αυτές είναι η Αθήνα, ο Βόλος, η Έδεσσα, η Ερμούπολη και η Ναάουσα ¹⁸.

Έπειτα, το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα της ΕΤΒΑ (Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης) να εκδίδει την πρώτη περιοδική έκδοση με την αντίστοιχη θεματική *Τεχνολογία* ¹⁹. Αργότερα, η ΕΤΒΑ ως Πολιτιστικό Ίδρυμα το 2002 απορροφήθηκε από τον Όμιλο της Τράπεζας Πειραιώς, μετανομάστηκε σε Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς και δημιούργησε ένα δίκτυο μουσείων δίνοντας έμφαση στη βιοτεχνική και βιομηχανική τεχνολογία συνδέοντας τα με τις έννοιες του Πολιτισμού και του Περιβάλλοντος. Τα μουσεία αυτά είναι τα εξής: Μουσείο Αργυροτεχνίας- Ιωάννινα, Μουσείο Βιομηχανικής Ελαιουργίας-Λέσβου, Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού-Σπάρτη, Μουσείο Μαρμαροτεχνίας-Τήνος, Μουσείο Μαστίχας-Χίος, Μουσείο Μετάξης-Σουφλίου, Μουσείο Περιβάλλοντος-Στυμφαλίας, Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν. & Σ. Τσαλαπάτα-Βόλος, Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης –Δημητσάνα.

Είναι αλήθεια πως τα μουσεία του δικτύου προκειμένου να λειτουργούν σωστά το Πολιτιστικό Ίδρυμα συνεργάζεται με το Υπουργείο Πολιτισμού, την περιφερειακή και τοπική αυτοδιοίκηση, την

¹⁸ Ο. Τραγανού-Δεληγιάννη, Βιομηχανική Αρχαιολογία. Ιστορική παρουσίαση της εξέλιξης του πεδίου. Η ελληνική συνθήκη. Εκδ. Εντευκτήριο, Θεσσαλονίκη 2007 σ. 83-89

¹⁹ Ο. Τραγανού-Δεληγιάννη, Βιομηχανική Αρχαιολογία. Ιστορική παρουσίαση της εξέλιξης του πεδίου. Η ελληνική συνθήκη. Εκδ. Εντευκτήριο, Θεσσαλονίκη 2007 σ. 87

τοπική κοινωνία αλλά και με ειδικούς σε θέματα που αφορούν τους δύο πυλώνες του δικτύου, το περιβάλλον και τον πολιτισμό²⁰.

Συμπληρωματικά, τα κτήρια της πρώην Γαλλικής Εταιρίας Μεταλλίων Λαυρίου με πρωτοβουλία του τότε αντιπρύτανη του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου ιδρύθηκε το 1995 το Τεχνολογικό-Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου. Το Πάρκο αυτό αποσκοπεί στη διάσωση - διατήρηση της πολιτισμικής και βιομηχανικής κληρονομιάς του Λαυρίου, η προσφορά ενός χώρου ειδικά διαμορφωμένου για έρευνα στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και η στήριξη ιδιαίτερα οικονομική και κοινωνική της περιοχής δίνοντας έμφαση στην έρευνα και την ανάπτυξη του χώρου ²¹.

3.3. ΕΘΝΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ /ΕΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Είναι αλήθεια πως έχουν συσταθεί σε παγκόσμιο επίπεδο ενώσεις ή και οργανισμοί για την προστασία και τη διαχείριση της Βιομηχανικής Κληρονομιάς. Ο σκοπός αυτών των ενώσεων και των οργανισμών είναι η μελέτη και η διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς της εκάστοτε χώρας . Μερικές από αυτές είναι :

Εταιρεία Βιομηχανικής Αρχαιολογίας (Society for Industrial Archeology)

Ιδρύθηκε το 1971 με στόχο τη μελέτη, τη διατήρηση των φυσικών καταλοίπων του βιομηχανικού και τεχνολογικού παρελθόντος. Είναι μη κερδοσκοπική, διεπιστημονική οργάνωση και τα άτομα που την απαρτίζουν, έχουν ως κοινό ενδιαφέρον την αρχαιολογία της βιομηχανίας

²⁰ <https://www.piop.gr/el/idrima.aspx>

²¹ https://www.bbem.edu.gr/lavreotiki/politistiko_parko.html

και της τεχνολογίας.Η εταιρεία αυτή εντάσσεται στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο του Μίτσιγκαν στην Αμερική²².

*Συμβούλιο για τη Βρετανική Αρχαιολογία(The Association for Industrial Archaeology)*Ιδρύθηκε ως φιλανθρωπική εταιρεία το 1977 με στόχο την ανταλλαγή ειδήσεων,πληροφοριών και τεχνικών ζητημάτων μεταξύ βιομηχανικών αρχαιολόγων της χώρας και πέραν αυτής.Αποτελεί λοιπόν ένα εργαλείο έκφρασης για υποθέσεις που συσχετίζονται με τη βιομηχανική αρχαιολογία²³.

Ένωση Βιομηχανικής Κληρονομιάς της Ιρλανδίας(Industrial Heritage Association of Ireland) Ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1996 με στόχο την κατανόηση και την εκτίμηση των τόπων ,των ειδικών μηχανημάτων και των μνημείων.Η ένωση αυτή είναι ως μέλος εγγεγραμμένο στη Δημοκρατία της Ιρλανδίας και διοικείται από άτομα που έχουν συμφέροντα και ειδικευθεί στο θέμα της βιομηχανικής κληρονομιάς.²⁴

Ομοίως έχει συσταθεί *Διεθνής Επιτροπή για τη Διατήρηση της Βιομηχανικής Κληρονομιάς (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage,TICCIH)*.Ιδρύθηκε το Μάιο του 1973, είναι οργανισμός μη κυβερνητικού χαρακτήρα και βρίσκεται στην περιοχή των ορυχείων Ironbridge της Μεγάλης Βρετανίας.Τα μέλη του είναι πρόσωπα και ενώσεις από όλο τον κόσμο με κοινό ενδιαφέρον τη διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς.Το TICCIH βρίσκεται σε συνεργασία με το ICOMOS αλλά και την UNESCO στοχεύοντας στην προστασία των βιομηχανικών καταλοίπων σε ολόκληρο τον κόσμο²⁵.

²² <https://www.sia-web.org>

²³ <https://industrial-archaeology.org>

²⁴ <https://ihai.ie>

²⁵ <http://ticcih.gr>

3.4 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα έχει οριστεί ως αρμόδιο όργανο για την προστασία της βιομηχανικής κληρονομιάς ,το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού καθώς αυτή η θεματική συγκαταλέγεται στην έννοια της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Αρχικά,ο νόμος 1469/1950 είναι το πρώτο νομοθέτημα που αφορά την προστασία της αρχιτεκτονικής αυτών των οικοδομημάτων.Σχετικά με την προστασία της βιομηχανικής κληρονομιάς οι διατάξεις του νόμου εφαρμόζονται σε βιομηχανικά κτήρια, εφόσον χαρακτηρισθούν νόμιμα και ενταχθούν στο Κεντρικό Συμβούλιο Νεώτερων Μνημείων.Το Υπουργείο με βάση το νόμο 1469/1950 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830» αποφάσισε για να προστατεύσει τα κτήρια αυτά να ανταποκρίνονται σε όσα χρειάζεται .Επιπρόσθετα, υπάρχουν κτήρια που δε θεωρούνται «έργα τέχνης» και «ιστορικά οικοδομήματα» με αποτέλεσμα η προστασία τους να είναι δύσκολη έως και αδύνατη.Ωστόσο, αυτή η παράμετρος αποκαταστάθηκε μέχρι την ισχύ του νόμου 2039/1992 με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση της Γρανάδας.Συγκεκριμένα,η Σύμβαση της Γρανάδας υπογράφηκε τον Οκτώβριο του 1985 από τα τότε μέλη-κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης και στην Ελλάδα άρχισε να υφίσταται από το 1992.Είναι αλήθεια πως η Σύμβαση αυτή αφορά την εξέλιξη των οικοδομημάτων της Ευρώπης προκειμένου να υφίσταται η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Παράλληλα,ο νόμος 1469/1950 ενώθηκε και εμπλουτίστηκε με το νόμο 3028/2002 ο οποίος αφορά τη γενικότερη προστασία των Αρχαιοτήτων και της πολιτισμικής κληρονομιάς. Βέβαια,το νομικό πλαίσιο της προστασίας της βιομηχανικής κληρονομιάς και τα μνημεία

τεχνικού πολιτισμού τίθεται στο νόμο 1469/1950 αν και δε διαθέτει στο περιεχόμενό του εξειδικευμένες διατάξεις για αυτή.Ένα χρονικό διάστημα υπεύθυνο ήταν και το Υπουργείο Περιβάλλοντος το οποίο διατηρούσε αρχείο στο οποίο περιλαμβάνονται βιομηχανικά κτήρια.²⁶

Εξίσου, σημαντικό ρόλο για την προστασία της βιομηχανικής κληρονομιάς είχε και η εκάστοτε Τοπική Αυτοδιοίκηση και πλέον υπάγεται στην εκάστοτε περιφερειακή ενότητα.Επιπλέον, στην Ελλάδα από το 1923 και συγκεκριμένα στην πόλη της Αθήνας λειτουργεί το Τεχνικό Επιμελητήριο το οποίο είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και στοχεύει στην προαγωγή της επιστήμης που συσχετίζονται με την τεχνολογία και την τεχνική διότι αυτά συμβάλλουν στην ανάπτυξη της χώρας.Παράλληλα, κάθε πόλη έχει το δικό της παράρτημα του Επιμελητηρίου το οποίο γνωρίζει τη βιομηχανική κληρονομιά που υπάρχει σε αυτή και είτε τη διατηρεί είτε κάνει εργασίες πάνω σε αυτή προκειμένου να αναδειχθεί²⁷.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί η προσπάθεια που γίνεται για την προστασία της βιομηχανικής κληρονομιάς από το ελληνικό τμήμα του TICCIH.Το οποίο ιδρύθηκε το Μάρτιο του 1992 και στράφηκε σε συνεργασία με φορείς είτε κρατικού είτε επιστημονικού περιεχομένου με σκοπό να διασώσει και να αναδείξει μνημεία που αφορούν τη βιομηχανική κληρονομιά της Ελλάδας .Ωστόσο,η προστασία των μνημείων φαίνεται να αντιμετωπίζει δυσκολίες διότι αυτά παρουσιάζουν στοιχεία εμπορευματοποίησης και δεν κρίνονται σημαντικά ως δημόσια αγαθά²⁸.

²⁶ Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο,Ιστορικός Βιομηχανικός Εξοπλισμός στην Ελλάδα.Εκδ.Οδυσσέας ,Αθήνα 1998, σ.55-61

²⁷ <https://web.tee.gr>

²⁸ <http://ticcih.gr>

4. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΗ ΝΕΟΤΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ

Οι πρώτες προσπάθειες για ίδρυση βιομηχανιών άρχισαν να παρατηρούνται μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους και όταν άρχισαν να αυξάνεται ο αριθμός των ατμοκίνητων αλευρόμυλων . Η ελληνική βιομηχανία από το πρώτο διάστημα της εμφάνισής της στράφηκε στην ελαφρά βιομηχανία των καταναλωτικών αγαθών.Οι σημαντικότεροι κλάδοι της βιομηχανίας που συμβάλλουν εκείνη την εποχή στην ανάπτυξη είναι : το βαμβάκι,η μεταλλουργία,η βυρσοδεψία και το αλεύρι.Παράλληλα δημιουργούνται και τα πρώτα βιομηχανικά κέντρα με αφετηρία την Ερμούπολη της Σύρου στη συνέχεια με τον Πειραιά και την Πάτρα,με την προσάρτηση της Θεσσαλίας αναπτύσσεται ο Βόλος και τέλος η Καλαμάτα και η Κέρκυρα.Αν και δημιουργήθηκαν αρκετά εργοστάσια οι επενδύσεις που γίνονται είναι ελάχιστες.

Οι πρώτοι βιομήχανοι προέρχονται από εμπορικούς κύκλους και κάποιες οι βιομηχανικές επιχειρήσεις είναι οικογενειακού χαρακτήρα.

Τα προβλήματα που αυτές αντιμετώπιζαν, αφορούσαν τα κεφάλαια κίνησης

ιδιαίτερα οι μικρές βιομηχανίες και η τραπεζική χρηματοδότηση ήταν ασήμαντη.

Την ίδια εποχή, παρουσιάστηκε η βιομηχανική κρίση των ετών 1883-1885 με αποτέλεσμα ένα ποσοστό βιομηχανιών να κλείνει ή να αλλάζουν ιδιοκτήτες και από βιομηχανικές επιχειρήσεις να μετατρέπονται σε Ανώνυμες Εταιρείες.Για μια μεγάλη περίοδο, υπήρξε πρόβλημα και στην κυβερνητική πολιτική διότι αυτή υποστήριζε τον ελεύθερο συναγωνισμό με άλλες χώρες και το ελεύθερο εμπόριο.Όλη αυτή η κατάσταση δημιούργησε εντάσεις και προβλήματα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα με κύριο θέμα αν τελικά η Ελλάδα μπορεί να αναπτύξει τη βιομηχανία της.

Ωστόσο , οι βιομηχανίες από μικρές ή μεσαίου μεγέθους εξακολουθούν να είναι η ελαφριά βιομηχανία αν και εμφανίζεται στο προσκήνιο ο χημικός κλάδος μέσω των μηχανουργείων.Τα βιομηχανικά κέντρα έχουν αρχίσει να διαμορφώνονται διαφορετικά με κύριο άξονα την Αθήνα και τον Πειραιά ακολουθεί η Θεσσαλονίκη και τέλος η Πάτρα, η Μυτιλήνη και ο Βόλος.

4.1 Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

Η ευρύτερη περιοχή του Βόλου αρχίζει να αναπτύσσεται τη δεκαετία του 1880 με την απελευθέρωση της Θεσσαλίας από την Οθωμανική αυτοκρατορία.Από την πρώτη κιόλας στιγμή ο Βόλος αναδείχθηκε σε σημαντικό βαθμό εφόσον επειδικνύεται μέσα από πληθώρα πολιτιστικών πόρων.Συγκεκριμένα, η περιοχή του Βόλου αναδεικνύεται μέσα από τις βιομηχανίες,το φυσικό περιβάλλον, το σιδηροδρομικό δίκτυο και το λιμάνι διότι αυτά στοιχεία συμβάλλουν θετικά στη διαμόρφωση της.Αρχικά,το λιμάνι συνέβαλε στο εμπόριο καθώς γινόταν ανταλλαγή προϊόντων με άλλες πόλεις του εσωτερικού ή του εξωτερικού με αποτέλεσμα αυτό να αναδειχθεί στο δεύτερο σημαντικότερο μετά τον Πειραιά . Έπειτα, η κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου, ένωνε την πόλη με τα χωριά του Πηλίου και άλλες πόλεις της ηπειρωτικής Ελλάδας.Γενικότερα, η πόλη μόλις απελευθερώθηκε, άρχισε διαδικασίες μεταποίησης και σε αυτό συνέβαλαν οι επενδύσεις .

Είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί πως η απελευθέρωση της πόλης έφερε στο προσκήνιο πολλές αλλαγές και μία από αυτές ήταν ο κλάδος της βιομηχανίας αν και δεν υπήρχαν ούτε εργοστάσια ούτε ειδικευμένοι εργάτες που διέθεταν την απαραίτητη τεχνολογία και τεχνική εκπαίδευση.Τα πράγματα όμως άλλαξαν αμέσως και ξεκίνησαν να δημιουργούνται οι πρώτες επιχειρήσεις, οι οποίες σκόπευαν να καλύψουν

τις ανάγκες που είχε τότε η τοπική κοινωνία. Ουσιαστικά, οι επιχειρήσεις αυτές είναι μύλοι, βυρσοδεψία, ελαιοτριβεία οι οποίες αναδιαμόρφωσαν το αστικό τοπίο τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά. Εξάλλου, η λειτουργία τους οφείλεται στη δεξιότητα του εκάστοτε ιδιοκτήτη και στην προσωπική εργασία αφού υπάρχουν περιορισμένα οικονομικά κεφάλαια και έλλειψη τεχνολογίας. Παράλληλα, τα γεγονότα που συνέβαιναν όπως ο ελληνοτουρκικός πόλεμος και η οικονομική κρίση του 1890 δεν επηρέασαν αρνητικά τη βιομηχανική παραγωγή.

Ταυτόχρονα, την περίοδο των γεγονότων που αναφέρθηκαν παραπάνω ιδρύθηκε στην πόλη του Βόλου το πρώτο εργοστάσιο. Συγκεκριμένα, το 1833 ιδρύθηκε το σιδηρουργείο του Μελέτη Σταματόπουλου ο οποίος για μεγάλο χρονικό διάστημα είχε δουλέψει στο Λαύριο, είχε την κατάλληλη τεχνογνωσία που χρειαζόταν και χάρις αυτήν εισήγαγε την πρώτη αλωνιστική μηχανή. Αρκετά χρόνια αργότερα, το 1896, ιδρύθηκε το μηχανουργείο των Γκλαβάνη-Καζάζη οι οποίοι έχτισαν το εργοστάσιό τους με ευρωπαϊκές προδιαγραφές. Γενικότερα, ο Βόλος χάνει τη δύναμη που είχε μέχρι τότε στο εμπόριο και σιγά σιγά στρέφεται στον τομέα της βιομηχανίας μέσω των επενδύσεων.

Έπειτα, ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος που ξέσπασε λίγο μετά και η παγκόσμια κρίση του 1929 επέφερε αρνητικές επιπτώσεις στην τοπική αγορά όπως η περιοχή έχασε την εμπορική της δύναμη και κάποιες βιομηχανίες που αναπτύχθηκαν να εκσυγχρονιστούν με τις δυνατότητες των παλαιών. Αυτό λοιπόν είχε ως αποτέλεσμα, το 1930 να υπάρχουν πολλές επιχειρήσεις τοπικής εμβέλειας με περιορισμένα οικονομικά κεφάλαια και ο εξοπλισμός που αυτές διέθεταν να είναι παλιός αλλά και το εργατικό δυναμικό να αποτελείται από κατοίκους του Πηλίου και από τους πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή. Στη συνέχεια, το 1939 με την κήρυξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η βιομηχανία του Βόλου δέχτηκε μεγάλο πλήγμα καθώς πολλές βιομηχανίες αναγκάστηκαν

να κλείσουν εξαιτίας των οικονομικών προβλημάτων. Δυστυχώς, μετά τη λήξη του πολέμου κάποιες βιομηχανίες ανάμεσά τους το σιδηρουργείο Σταματόπουλου ανέστειλε τη λειτουργία του επειδή χρειαζόταν χρηματοδότηση και μεγάλο ποσοστό των εργαζομένων είχε μείνει ανενεργό.

Επιπρόσθετα, το 1955 η βιομηχανία του Βόλου δέχτηκε ακόμη ένα βαρύ χτύπημα με τους σεισμούς που προκάλεσαν μεγάλες και πολλές υλικές καταστροφές με αποτέλεσμα η ανοικοδόμηση της πόλης να δώσει δουλειά σε εργάτες και πολλά κεφάλαια χρηματικά να σπαταληθούν . Κατά το 1960, κάποιες επενδύσεις από το εξωτερικό έδωσαν την ευκαιρία για ανάκαμψη της πόλης αλλά για σοβαρούς λόγους αυτή δεν επιτεύχθηκε έχοντας ως αποτέλεσμα και οι βιομηχανίες να μειωθούν μαζί και το προσωπικό που αυτές απασχολούσαν. Πέντε χρόνια αργότερα, ψηφίστηκε νόμος για την ίδρυση νέων βιομηχανιών στο Βόλο και έφερε κεφαλαιούχους από άλλες πόλεις αλλά η απότομη άνοδος σε όλα αυτά συνοδεύτηκε από μεγάλη κρίση και οι ανάγκες της αγοράς να καταλήξουν σε φάση αποβιομηχάνισης.

Από το 1980 και μετά πολλές βιομηχανίες οδηγήθηκαν στο κλείσιμο και οι επενδύσεις αποδυναμώθηκαν εντελώς. Στα μισά της δεκαετίας του 1990 η επιχειρηματικότητα βελτιώθηκε , οι επιχειρήσεις αναδιαρθρώθηκαν και ενισχύθηκαν οι επενδύσεις. Μέχρι το 1997, στην περιοχή του Βόλου υπήρχαν πολλές βιομηχανικές εγκαταστάσεις και οδηγήθηκαν έως το 1997 σε ανάκαμψη. Ως επακόλουθο, της κατάστασης αυτής ήταν η τοπική βιομηχανία να χαρακτηρίζεται

από διάφορες φάσεις ανάκαμψης, ύφεσης και να προκαλέσει έντονους προβληματισμούς σχετικά με το μέλλον της. Επομένως, ο δήμος και διάφοροι σημαντικοί φορείς της πόλης αποφάσισαν μέσα από ενέργειες που ξεκίνησαν να διασώσουν τη βιομηχανική κληρονομιάς προκειμένου

να μη χαθεί το παρελθόν της περιοχής αλλά να υφίσταται με οποιοδήποτε τρόπο και στο μέλλον ²⁹.

Όπως αναλύθηκε παραπάνω, η πόλη του Βόλου ήταν για μεγάλο χρονικό διάστημα βιομηχανική και με το κλείσιμο πολλών βιομηχανιών η παραγωγή μειώθηκε αισθητά. Η επαναλειτουργία μερικών από αυτές έμοιαζε ανέφικτη καθώς τα περισσότερα εργοστάσια είχαν περάσει στην ιδιοκτησία τραπεζών με πίστωση. Τα βιομηχανικά κτήρια του Βόλου, αμφιταλάντευσαν πολύ το δημοτικό συμβούλιο είτε με την κατεδάφισή τους είτε με την επαναλειτουργία τους. Το αποτέλεσμα για κάποια από αυτά κρίθηκε έπειτα από τη διεξαγωγή πανελλήνιου αρχιτεκτονικού διαγωνισμού και σε αντίθεση με άλλες πόλεις ο Βόλος αξιοποιεί τελικά και εντάσει βιομηχανικά κτήρια με νέες χρήσεις. Το εγχείρημα αυτό βασίζεται στους τότε Δήμοι Βόλου και Ν.Ιωνίας, τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας και Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας που με τις αποφάσεις τους προέβησαν σε σημαντικά έργα για τον αστικό ιστό με την αγορά σημαντικών βιομηχανικών κτηρίων.

Μετά από αυτό το εγχείρημα ακολούθησε και η ένταξη στο Κοινοτικό Πρόγραμμα URBAN το οποίο με τη σειρά του συνέβαλε στην αναγέννηση υποβαθμισμένων περιοχών και παρείχε κονδύλια που απαιτήθηκαν για την αποκατάσταση αυτών. Συγκεκριμένα, μερικά από τα κτήρια που αποκατάστηκαν είναι: η βαμβαουργία Αδαμόπουλου σε αθλητικό κέντρο, οι αποθήκες καπνού στο Καραγάτς σε αθλητικό κέντρο και καλλιτεχνικό εργαστήριο, οι αποθήκες της Γαλλικής Εταιρείας σε Δημοτικό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης και ο Στρυχνόκαρπος σε Κέντρο και εργαστήρια για Άτομα με Ειδικές

²⁹ Δημόγλου Αίγλη. (2005). Η βιομηχανία στο νομό Μαγνησίας. Από το 19^ο στον 21^ο αιώνα. Αθήνα: Κέρκυρα

Ανάγκες . Αυτό που προκύπτει από αυτή την αξιοποίηση είναι νέοι χώροι που συνεισφέρουν στο πολιτιστικό , οικονομικό και κοινωνικό κομμάτι³⁰.

Έτσι λοιπόν,ο Βόλος έχει μια τεράστια ιστορία γύρω από το κομμάτι της βιομηχανίας του το οποίο ξεκίνησε σταδιακά με την απελευθέρωση του, συνεχίστηκε μεχρι περίπου τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και καταλήγει στο σήμερα με αξιοποίηση και επαναχρησιμοποίηση των βιομηχανικών υποδομών.

4.2 ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Από το 1985 και έπειτα το Υπουργείο Πολιτισμού έχει προβεί σε ενέργειες προκειμένου ο βιομηχανικός εξοπλισμός που διαθέτει η Ελλάδα όπως βιομηχανικά κτήρια,μηχανήματα, μέσα μεταφοράς και μνημεία να αποκατασταθούν, να νομιμοποιηθούν, να αξιοποιηθούν και να επαναλειτουργήσουν είτε με την παλιότερη χρήση τους ή με νέα. Παράλληλα, οι νομοθεσίες που προστατεύουν τον εξοπλισμό τον διασώζουν και ως μέρος της πολιτισμικής κληρονομιάς. Από την ανάδειξη των βιομηχανικών κτηρίων παρουσιάζεται η οικονομία και η ιστορία της Ελλάδας από τη νεοσύσταση της σε κράτος, δηλαδή το 1830, μέχρι και το σήμερα.

Το μεγαλύτερο ποσοστό βιομηχανικού εξοπλισμού βρίσκεται στην Αθήνα καθώς απο εκεί αρχίζει να υφίσταται και η βιομηχανική ιστορία της χώρας. Αρχικά, το κτίριο της ζυθοποιίας ΦΙΞ στη Λεωφόρο Συγγρού το οποίο ιδρύθηκε το 1864 από τον Ιωάννη Φιξ , ο οποίος έφτιαξε την πρώτη μπύρα στην Ελλάδα και το εργοστάσιο λειτούργησε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990³¹. Το εργοστάσιο από το 2000 και μετά στεγάζει το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και αξιοποίησε μεγάλο μέρος του

³⁰ Αδαμάκης Κ.,2005,Τα βιομηχανικά κτίρια του Βόλου,αρχιτεκτονική καταβολή και πολεοδομικός ρόλος.Βόλος:Διδακτορική διατριβή,Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

³¹ <https://www.fix-beer.gr/ιστορία/>

παλιού βιομηχανικού κτηρίου³².Ένα ακόμη σημαντικό εργοστάσιο για την πόλη των Αθηνών ήταν το εργοστάσιο φωταερίου στο Γκάζι το οποίο αναλαμβάνει τη φωταγωγήση της πόλης με το άνοιγμα του το 1857 και λειτουργεί μέχρι το 1984 όπου κλείνει οριστικά. Ωστόσο, δύο χρόνια αργότερα ο χώρος αξιοποιείται πολιτισμικά και καταλήγει το 2013 να παρουσιαστεί στο κοινό ως Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου³³.Ακόμη, στην περιοχή του Ίλιον βρίσκεται ο Σταθμός Μεσαίων Κυμάτων Ελληνικής Ραδιοφωνίας που κατασκευάστηκε το 1937 από Ελληνικό Δημόσιο και τη Γερμανική Εταιρεία, ο πομπός που διέθετε για πρώτη φορά εξέπεμψε σήμα το 1938. Συμπληρωματικά, εργοστάσιο στην περιοχή των Αθηνών ήταν και το Κέντρο Πολιτισμού Ελληνικός Κόσμος του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού.Το κτήριο εγκαινιάστηκε το 1998 όταν ολοκληρώθηκαν οι εργασίες μετατροπής του εργοστασίου της ΒΙΟΣΩΛ που είχε χτιστεί εκεί το 1940. Το Κέντρο Πολιτισμού λειτουργεί μέχρι και σήμερα παρέχοντας βιώματα από την ελληνική ιστορία και πολιτισμό³⁴.

Παράλληλα, η Θεσσαλονίκη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι το 1912 ανέπτυξε έντονα τη βιομηχανική της δραστηριότητα.Συγκεκριμένα,το 1883 αναπτύσσεται συνεργασία μεταξύ της αυστριακής τράπεζας Χιρς και του ισραηλίτη Μωυσή Allatini και ιδρύεται η μεγαλύτερη για εκείνη την εποχή κεραμοποιεία και αλευροβιομηχανία με την επωνυμία «Αλλατίνη». Από το 1987 μέχρι και σήμερα η βιομηχανία έχει αλλάξει ιδιοκτήτη και δουλεύει με ιδιοκτησιακό καθεστώς.Οι μύλοι πλέον αποτελούν μνημείο για την πόλη της Θεσσαλονίκης και από το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει απαγορευθεί η ανοικοδόμηση του

³² Ν.Βατόπουλος,Αθήνα:Τα κτίρια μιας πρωτεύουσας. εκδ.Καθημερινές Εκδόσεις, Αθήνα 2017 σ. 139

³³ <https://gasmuseum.gr>

³⁴ Ν.Βατόπουλος,Αθήνα:Τα κτίρια μιας πρωτεύουσας. εκδ.Καθημερινές Εκδόσεις, Αθήνα 2017 σ.128

χώρου³⁵.Ομοίως ,ένα ακόμη βιομηχανικό κτήριο της συμπρωτεύουσας είναι το Τελωνειακό Μέγαρο το οποίο ανατέθηκε ως έργο στο μηχανικό Ελί Μοδιάνο το1909 και ολοκληρώθηκε το 1912.Πράγματι, σώζεται μέχρι σήμερα και είναι σε λειτουργία ως οι λιμενικές εγκαταστάσεις της πόλης.Ένα ακόμη βιομηχανικό κτήριο της πόλης είναι η Γερμανικό Εργοστάσιο έτοιμων ενδυμάτων Ράινερ που ξεκίνησε να λειτουργεί τη δεκαετία του 1960 και βρισκόταν στην ανατολική πτέρυγα του Παλιού Τελωνείου του λιμανιού ³⁶.

Έπειτα, ο Βόλος μετά την απελευθέρωση του μετράπηκε σε σημαντική εμπορική πόλη και ανέπτυξε και αυτός τη βιομηχανία του.Ειδικότερα,το 1905 ιδρύθηκε η κλωστοϋφαντουργία Παπαγεωργίου ως ιδιωτική επιχείρηση.Η κλωστοϋφαντουργία τη δεκαετία του 1960 θεωρήθηκε η μεγαλύτερη επιχείρηση σε επαρχία και η δεύτερη μεγαλύτερη ως προς το βιομηχανικό της εξοπλισμό. Το εργοστάσιο έκλεισε οριστικά στα τέλη του 1960. Ακόμη ένα εργοστάσιο είναι η Κίτρινη Αποθήκη η οποία λειτουργούσε από το 1926 από την αμερικάνικη εταιρεία Tobacco Co και στη διάρκεια της Κατοχής λειτούργησε ως φυλακές και χώρος βασανιστηρίων.³⁷. Στον προσφυγικό συνοικισμό της πόλης ιδρύθηκε ένα ακόμη εργοστάσιο το 1924 το Μεταξουργείο Ετμεκτζόγλου.Το κτιριακό συγκρότημα του εργοστασίου αναπτύχθηκε σταδιακά μέχρι το 1972 και η επιχείρηση η δεκαετία του 1930 απασχολούσε μέχρι 200 άτομα.Ένα κομμάτι του εργοστασίου υπέστη σοβαρές ζημιές από το σεισμό του 1955 με αποτέλεσμα να σταματήσει τη λειτουργία του.Σήμερα, το

³⁵ <https://www.thessnews.gr/article/95324/thesshistory-myloi-allatini-i-klironomia-tis-polis-rimazei-i-istoria-tou-sygkrotimatos>

³⁶ https://www.typosthes.gr/thessaloniki/111005_thessaloniki-eikones-apo-ergostasio-fantasma-sto-limani

³⁷ Αδαμάκης Κ.,Τα βιομηχανικά κτίρια του Βόλου,Εκδόσεις ΠΙΟΠ Αθήνα,2009 σ.68,127-129

ανακαινισμένο κτήριο του εργοστασίου λειτουργεί ως πολιτιστικό κέντρο³⁸.

Παράλληλα, η Κέρκυρα ανέπτυξε και αυτή τη βιομηχανία της με την ίδρυση του εργοστασίου το Σαπωνοποιείο Πατούνη σε ένα οίκημα που λειτουργεί μέχρι και σήμερα από το 1891. Τα μηχανήματα που διαθέτει το εργοστάσιο και η παρασκευή του σαπουνιού είναι μια τεχνογνωσία που δε σώζεται πουθενά αλλού στην Ελλάδα. Τον Ιούνιο του 2008 ο Υπουργός Πολιτισμού Μιχάλης Λιάπης υπέγραψε την απόφαση να χαρακτηριστεί το κτήριο ως διατηρητέο μνημείο. Ένα ακόμη εργοστάσιο ήταν και η Ελαιουργία Κέρκυρας η οποία ιδρύθηκε το 1924 από ιδιώτες. Το αντικείμενο της εργασίας αφορά τα προϊόντα που προέρχονται από την ελιά. Ορισμένα κτίρια του βιομηχανικού συγκροτήματος χαρακτηρίστηκαν διατηρητέα μετά από υπουργική απόφαση διότι οι λειτουργίες της παραγωγικής αλυσίδας αποτελούν σημαντική μαρτυρία για τη βιομηχανική αρχιτεκτονική της Κέρκυρας. Συμπληρωματικά, το 1871 λειτούργησε η επιχείρηση Δεσύλλα στην περιοχή της Γαρίτσας πρόκειται για ένα εργοστασιακό συγκρότημα επεξεργασίας λίνου, ιούτης και κάνναβης το οποίο λειτούργησε μέχρι το 1985³⁹.

Επιπρόσθετα, στο νησί της Κρήτης λίγο πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή ιδρύεται στο Ηράκλειο ένα εργοστάσιο δημιουργίας πάγου από το Γιώργο Μιστίλογλου το οποίο στη δεκαετία του 1950 γνωρίζει την πλήρη του ανάπτυξη. Το εργοστάσιο κλείνει τελικά στη δεκαετία του 1960 αλλά ο χώρος διατηρείται μέχρι και σήμερα το οποίο λειτουργεί ως εστιατόριο⁴⁰. Στο Λασιθί, βρίσκονται οι ανεμόμυλοι του Φράουχαϊμ τους οποίους τους χρησιμοποίησαν ως αλευρόμυλους από το 1907 έως το

³⁸ Δημόγλου Αίγλη. (2005). Η βιομηχανία στο νομό Μαγνησίας. Από το 19^ο στον 21^ο αιώνα
Αθήνα: Κέρκυρα σ.39-41

³⁹ <https://www.corfuhistory.eu/?p=2502>

⁴⁰ <https://www.pagopoieion.gr/place/>

1956.Σήμερα, οι ανεμόμυλοι χρησιμοποιούνται ως τουριστικό αξιοθέατο του νησιού ⁴¹.

Ομοίως, στις Κυκλάδες και ειδικότερα στην Ερμούπολη της Σύρου από το 1889 λειτουργεί το Σκαγιοποιείο Αναιρούση. Ο εξοπλισμός του εργοστασίου όπως και το κτήριο σώζονται μέχρι και σήμερα.Από το 2000 στεγάζεται στον ίδιο χώρο το Βιομηχανικό Μουσείο Ερμούπολης⁴².Ένα ακόμη εκτεταμένο βιομηχανικό

συγκρότημα που λειτούργησε στο νησί είναι το βυρσοδεψείο Κορνηλάκη και χρονολογείται από το 1880. Το 1998 το συγκρότημα αγοράστηκε από το δήμο και ένα μέρος του ανοικοδομήθηκε και το 2000 το συγκρότημα κηρύχθηκε διατηρητέο.Σήμερα ένα μέρος του ανήκει στο Βιομηχανικό Μουσείο και

στον πρώτο όροφο στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου όπου στεγάζεται η Ακαδημαϊκή Βιβλιοθήκη⁴³.

Ιδιαίτερο παράδειγμα βιομηχανικών τοποθεσιών είναι και τα κτήρια που διασώζονται στο νησί της Σάμου.Πρώτον,το Μουσείο Οίνου βρίσκεται στην περιοχή του Μαλαγαρίου και ανήκει στο εργοστασίο του Ενιαίου Οινοποιητικού Συνεταιρισμού Σάμου(Ε.Ο.Σ.Σ).Ο χώρος που χρησιμοποιήθηκε είναι το βαρελοποιείο και μετά από μουσειολογική μελέτη και επισκευή στεγάστηκε εκεί το Μουσείο.Δεύτερον,η αποθήκη του καπνεργαστοσίου Άγγλου πρόξενου Λουί Μαρκ κτισμένο τη δεκαετία του 1920 ,χρησιμοποιήθηκε ως φυλακή κατά τη διάρκεια της Κατοχής και πλέον στεγάζει καταστήματα και ιδιωτικό γυμναστήριο.Τρίτον,το Δημόσιο Καπνοκοπήριο κτισμένο το 1924 η αρχική του χρήση ήταν καπνεργοστάσιο.Παλιότερα, στο κτήριο στεγάζονταν δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες και η διοίκηση χωροφυλακής ενώ σήμερα το κτήριο είναι δημόσιο κτήμα και λειτουργεί

⁴¹ <http://www.kritikaepikaira.gr/lasithi-oi-anemomiloi-tou-varonou-fraouhaim/>

⁴² <http://www.ketepo.gr/el>

⁴³ <http://www.ketepo.gr/el>, <https://www.lib.aegean.gr>

ως πολιτιστικό κέντρο με την επωνυμία «Επικούρειο Συνεδριακό Κέντρο»⁴⁴.

Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα πως η Ελλάδα είναι μια χώρα γεμάτη με βιομηχανικά κτήρια σε κάθε της γωνιά και τα περισσότερα έχουν αξιοποιηθεί είτε διατηρώντας την αρχική τους χρήση είτε δημιουργώντας νέους χώρους.

4.3 Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Ν. & Σ.ΤΣΑΛΑΠΑΤΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΟ

Το πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα βρίσκεται στη συνοικία των Παλαιών του Βόλου δυτικά του Κάστρου και του χείμαρρου Κραυσίδωνα. Το πρώτο κεραμουργείο της επιχείρησης ιδρύθηκε το 1917 του οποίου το κτήριο βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του συγκροτήματος, κατασκεύαζε κεραμίδια και τούβλα ελληνικού τύπου και απασχολούσε 20 εργάτες. Το εργοστάσιο ανεγέρθηκε επίσημα το 1925 από τους αδελφούς Σπυρίδων και Νικολέτο Τσαλαπάτα υπό την καθοδήγηση Βέλγων μηχανικών. Στην αρχή της λειτουργίας του το πλινθοκεραμοποιείο απασχολούσε

125 έως 150 άτομα και είχε ισχύ 150 ίππων διότι διέθετε ταυτόχρονη παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος για τις ανάγκες του εργοστασίου. Το 1928 το εργοστάσιο επεκτάθηκε με αποτέλεσμα το προσωπικό να αυξηθεί στα 200-250 άτομα και η ισχύ στους 300 ίππους. Δύο χρόνια μετά το θάνατο του Νικολέτου Τσαλαπάτα συστάθηκε η ετερρόρυθμος εταιρεία με την επωνυμία «Σπυρίδων και Νικόλαος Τσαλαπάτας» με κληρονόμους τον αδερφό του Σπυρίδωνα και την οικογένειά του⁴⁵.

⁴⁴ Λάνδρας Χ. (2007) 'Βυρσοδεψία και καπνεργοστάσια στη Σάμο 19^{ος}-21^{ος} αι., Το τέλος των γιγάντων. Βιομηχανική κληρονομιά και μετασχηματισμοί των πόλεων. Βόλος 22-25 Νοεμβρίου. Βόλος: Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου. σ. 51-58

⁴⁵ Δημόγλου Αίγλη. (2005). Η βιομηχανία στο νομό Μαγνησίας. Από το 19^ο στον 21^ο αιώνα. Αθήνα: Κέρκυρα σ. 56-57

Η παραγωγή του εργοστασίου ήταν διάφοροι τύποι τούβλων όπως συμπαγή οκτάτρυπα και εξάτρυπα, κεραμίδια δύο τύπων όπως γαλλικού το λεγόμενο Μασσαλλίας και ελληνικού τα λεγόμενα Βυζαντινά αλλά και κορυφοκέραμα. Η παραγωγή έφτανε ετησίως τα 8.000.000-9.000.000 τεμάχια από όλους τους τύπους και σκοπός της παραγωγής ήταν η διόχετευση τους στην ελληνική αγορά. Από το 1934, εξαιτίας της καλής ποιότητας και της μεγάλης ζήτησης των προϊόντων είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της παραγωγής και των εξαγωγών. Ωστόσο, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος προκάλεσε σοβαρές ζημιές στο χώρο του εργοστασίου έχοντας ως αποτέλεσμα τη διακοπή της λειτουργίας του και της παραγωγής του.

Με λίγα λόγια η παραγωγή του εργοστασίου είχε ως εξής:

Τα κεραμίδια η γραμμή παραγωγής τους χωρίζεται σε δύο μεγάλες περιόδους ανάλογα με το πως προετοιμάζεται η πρώτη ύλη τους, η οποία είναι ο άργιλος. Από τη μία μεριά στην πρώτη φάση του εργοστασίου μεταξύ 1925-1960 η επεξεργασία της πρώτης ύλης ήταν σε υγρή μορφή και περνούσαν τη διαδικασία της ξήρανσης μέχρι να είναι έτοιμα προς διάθεση. Από την άλλη μεριά, στη δεύτερη φάση 1960-1975 ο άργιλος επεξεργαζόταν σε ξηρή μορφή και ακολουθούσε τα ίδια στάδια με την πρώτη φάση. Μετά το 1972 για τη ξήρανση κατασκευάστηκαν και χρησιμοποιούνταν τα νέα ξηραντήρια. Αντίθετα στην παραγωγή των τούβλων η πρώτη ύλη είναι η ίδια δηλαδή ο άργιλος αλλά δεν υφίσταται καμία επεξεργασία. Ομοίως, τα τούβλα ακολουθούν και αυτά μετά την αίθουσα παραγωγής την ίδια πορεία με τα κεραμίδια. Ιδιαίτερο κομμάτι στην παρασκευή των υλικών είναι τα μέρη που περιλαμβάνονται στο συγκρότημα. Συγκεκριμένα, ο συγκρότημα περιλαμβάνει τους εξής χώρους: αναδευτήριο, δεξαμενές καθίζησης, τριβεία αργίλου, αίθουσα παραγωγής, λεβητοστάσιο, παλιά και νέα ξηραντήρια, κάμιнос Hoffman και μηχανουργείο. Ιδιαίτερο κομμάτι της διαδικασίας παρασκευής αποτελεί η κάμιнос Hoffman, στην οποία γινόταν το ψήσιμο των

προϊόντων και λειτούργησε εντατικά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του εργοστασίου και μόνο τα καλοκαίρια ενώ το χειμώνα για να λειτουργήσει αυτή στεγάστηκε εντός του κτηρίου. Χαρακτηριστικό επίσης του εξωτερικού χώρου του εργοστασίου είναι και οι καμινάδες από τις οποίες διέφευγαν στο περιβάλλον υδρατμοί παραγόμενοι από την ξήρανση των προϊόντων.

Έπειτα, οι ζημιές που προκλήθηκαν στη διετία 1955-1956 εξαιτίας των σεισμών δημιούργησαν προβλήματα στην παραγωγή και στις λειτουργίες του για αυτό το

λόγο το εργοστάσιο αναγκάστηκε να υπολειτουργίσει. Η επιχείρηση χρειάστηκε να αντιμετωπίσει τις ζημιές και τις αποκατέστησε αργότερα με ευρεσιτεχνίες και ιδιαίτερα τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν στο μηχανολογικό της εξοπλισμό. Δύο χρόνια αργότερα, το 1957 το εργοστάσιο συνδέεται στο δίκτυο της ΔΕΗ και αγοράστηκαν νέα ηλεκτροκίνητα μηχανήματα για την επεξεργασία της πρώτης ύλης ώστε να παραχθούν τα προϊόντα. Όμως, το αποτέλεσμα αυτής της σύνδεσης ήταν να μειωθεί σε μεγάλο βαθμό το προσωπικό και να παραμείνουν μόνο 80 άτομα.

Από το 1970 τα δεδομένα του εργοστασίου αλλάζουν ως προς την παραγωγή του καθώς η Ευρώπη ενδιαφέρεται για τη θερμομόνωση με άλλου τύπου τούβλα.

Συγχρόνως, η επιχείρηση κατάφερε να αποκτήσει φήμη και να είναι μια από τις πιο ονομαστές βιομηχανίες της πόλης του Βόλου. Ωστόσο, ο ανταγωνισμός και των οικονομικών απαιτήσεων της επιχείρησης αυξάνονται και το εργοστάσιο τελικά παύει να λειτουργεί οριστικά το 1975 ύστερα από πενήντα χρόνια συνολικής λειτουργίας⁴⁶.

Η επανάχρηση του χώρου

⁴⁶ Δημόγλου Α. (1998), «Πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα στον Βόλο», Ιστορικός Βιομηχανικός Εξοπλισμός στην Ελλάδα, Αθήνα, Τμ. Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, εκδ. Οδυσσέας, σ. 289-297

Η ιστορική σημασία του εργοστασίου, η διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς του τόπου αλλά και η θέση του στον ιστό της πόλης διότι είναι κεντρική είναι μια σειρά παραγόντων που συνετέλεσαν στην απόφαση της δημοτικής αρχής. Ειδικότερα, η Δημοτική αρχή επιλέγει το συγκρότημα Τσαλαπάτα ως επίκεντρο των αλλαγών αναβάθμισης της συνοικίας των Παλαιών και αυτό οφείλεται στην Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN. Αρχικά, το 1994 ο Δήμος Βόλου προβαίνει στην αγορά του συγκροτήματος από τους κληρονόμους Τσαλαπάτα. Ένα χρόνο μετά, το 1995 η Δημοτική Επιχείρηση Μελετών Κατασκευών Βόλου (ΔΕΜΕΚΑΒ) παρουσιάζει μελέτες με σκοπό την αποκατάσταση των χώρων, του μηχανολογικού εξοπλισμού αλλά και τη δυνατότητα νέων χρήσεων.

Έπειτα από διαγωνισμό το 2004 το έργο ανατέθηκε, από τη μία μεριά στην «Ιωλκός Αναπτυξιακή Ψυχαγωγική Α.Ε» η οποία είχε αναλάβει τη λειτουργία και την εκμετάλλευσή των ψυχαγωγικών και εμπορικών χώρων και από την άλλη το Πολιτιστικό Ίδρυμα του Ομίλου Πειραιώς το οποίο έχει αναλάβει τη διαχεΐριση των μουσειακών χώρων. Σαφέστερα, με τη χρηματοδότηση των έργων και τις εργασίες αποκατάστασης το αποτέλεσμα που προκύπτει είναι η δημιουργία ενός πολιτιστικού κέντρου με πολλαπλές χρήσεις⁴⁷.

Επιπρόσθετα, το πλινθοκεραμοποιείο σε ευρωπαϊκό επίπεδο θεωρείται σημαντικό δείγμα διασωζόμενου βιομηχανικού συγκροτήματος. Οι λόγοι που καθιστούν σημαντικό το συγκρότημα είναι ότι διασώζονται και διατηρούνται οι εγκαταστάσεις του αλλά και ο εξοπλισμός του σε όλες τις φάσεις παραγωγής. Είναι αξιοσημείωτο να επισημανθεί η αρχική μορφή και η άριστη κατάσταση στις οποίες διατηρείται η κάμινος Hoffman. Όλα αυτά τα στοιχεία, συνέβαλαν στη μοναδικότητα και την

⁴⁷ <http://www.demekav.gr>

αξία του συγκροτήματος ώστε να κριθεί διατηρητέο με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού ⁴⁸.

Περιγραφή του Μουσείου

Από το 2007, το εργοστάσιο Τσαλαπάτα «λειτουργεί» ξανά και αυτή τη φορά ως «Μουσείου του ευατού του» καθώς παρουσιάζει την ζωή στο εργοστάσιο και όλα τα στάδια παραγωγής των προϊόντων του. Αναλυτικότερα, το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας είναι το πέμπτο κατά σειρά μουσείο που ανήκει στο Δίκτυο Μουσείων του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς και στόχος του είναι να αναδείξει της ιστορία της πόλης του Βόλου και να διασώσει τη βιομηχανική κληρονομιά του τόπου. Σχετικά με τη μουσειολογική και τη μουσειογραφική προσέγγιση του χώρου από τον επισκέπτη είναι να έρθει σε επαφή τόσο με την αλυσίδα παραγωγής όσο και με το μηχανολογικό εξοπλισμό του εργοστασίου.

Επεξηγηματικά, σε πρώτη φάση ο επισκέπτης πληροφορείται την ιστορία του πλινθοκεραμοποιείου και ακολουθώντας την πορεία που θα του υποδείξουν στο χώρο πληροφοριών του Μουσείου θα βρεθεί στη συνέχεια στο φυσικό βιομηχανικό χώρο των τριβείων μετά θα χρειαστεί να ανέβει στη ράμπα του μύλου, όπου μεταφερόταν το χώμα. Επιπλέον, θα περάσει από το λεβητοστάσιο όπου εκεί στεγάζονται οι τρεις ατμομηχανές οι οποίες έκαναν την αυτοπαραγωγή ενέργει με σκοπό να εξασφαλιστεί η ηλεκτροδότηση του εργοστασίου, η θέρμανση των ξηραντηρίων και η κίνηση στα μηχανήματα της αίθουσας παραγωγή. Η επίσκεψη συνεχίζεται με την αίθουσα παραγωγής, στην οποία παρουσιάζεται η διαδικασία μορφοποίησης των διαφόρων τύπων προϊόντων και αφού αυτά αποκτούσαν την τελική τους μορφή,

⁴⁸ ΦΕΚ 593/6.7.95 (υπουργική απόφαση για την αποκατάσταση και διατήρηση του Πλινθοκεραμοποιείου Τσαλαπάτα)

προωθούνταν στα ξηραντήρια, που ήταν ειδικά διαμορφωμένοι χώροι όπου έμεναν μέχρι να στεγνώσουν εντελώς. Στη συνέχεια, ο επισκέπτης οδηγείται στην κάμινο Hoffman η οποία με τη θερμότητα που διέθετε, επιτυγχάνοταν γρηγορότερα η ξήρανση αυτών. Είναι σημαντικό, ο επισκέπτης να παρατηρήσει το πως ο τύπος αυτός φούρνου επικράτησε σε όλη την Ευρώπη και η σημαντικότερη καινοτομία του ήταν ότι λειτουργούσε όλο το 24ωρο και εξασφάλιζε καλή ροή παραγωγής. Εξάλλου, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να μπει μέσα στην κάμινο και σε συνδυασμό με τη μακέτα η οποία του παρουσιάζει το χώρο το χώρο σε κομμάτια είναι πιο εύκολο για αυτόν να κατανοήσει καλύτερα τη λειτουργία της.

Ακόμη, το Μουσείο διαθέτει προαύλιο χώρο όπου ο επισκέπτης έρχεται σε άμεση επαφή με τα έτοιμα για μεταφορά ψημένα προϊόντα, πλησιάζει τις δεξαμενές αργίλου στην οποία βρίσκεται η λάσπη για τα κεραμίδια, αλλά και πληροφορείται, προσεγγίζει τη μοναδική ατμομηχανή του συρμού, τύπου Decauville, η οποία μετέφερε χώμα και είναι από τις ελάχιστες του είδους της που σώζεται μέχρι και σήμερα. Συμπληρωματικά, η μόνιμη έκθεση στον επισκέπτη παρουσιάζεται από μακέτες και πλούσιο εποπτικό υλικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εποπτικού υλικού είναι οι προφορικές μαρτυρίες πρώην εργατών του πλινθοκεραμοποιείου αλλά και ενός από τους απογόνους των δημιουργών της επιχείρησης, ο Άρης Τσαλαπάτα, γιός του Σπυρίδωνα⁴⁹.

Είναι αξιοσημείωτο να τονιστεί πως ένα μουσείο χαρακτηρίζεται κυρίως από το είδος των αντικειμένων που συλλέγει και αυτό σημαίνει πως η επιστήμη με την οποία ασχολείται το μουσείο καθορίζει και το είδος του. Η διάκριση των μουσείων γίνεται πλέον με βάση τους όρους: τέχνη, ιστορία και επιστήμη. Η κατηγοριοποίηση των μουσείων

⁴⁹ Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν.&Σ. Τσαλαπάτα, εκδόσεις Π.Ι.Ο.Π. 2009

παρουσιάζει έμμεσα τις ιδιαιτερότητες που θα αντιμετωπίσει κάποιος όταν καλείται να εργαστεί σε μουσείο και αναλαμβάνει να συντάξει μια πολιτική διαχείριση συλλογής.Οι παράμετροι που θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη για τη διαχείριση συλλογών του μουσείου είναι : οι επιστημονικές ιδιαιτερότητες κάθε αντικειμένου,η στοχοθεσία του αντικειμένου,ο τρόπος με τον οποίο το μουσείο αντιλαμβάνεται το ρόλο του και τη λειτουργία του.Έπειτα,παρουσιάζεται ο όρος «πολιτική διαχείριση συλλογών» με τον οποίο εννοείται ένα γραπτό κείμενο στο οποίο ορίζονται οι επαγγελματικές προδιαγραφές με τις οποίες το μουσείο λειτουργεί και τη μέριμνα που διαθέτει για τα αντικείμενα που έχει στην κατοχή του.

Αναλυτικότερα,τα μουσεία συνδέονται με τις συλλογές τους διότι αυτά δικαιώνουν την ύπαρξή του.Γενικότερα,η διαδικασία της συλλογής για τα μουσεία είναι μια διαδικασία επιλεκτική και αυτή καθορίζεται είτε από τις αντιλήψεις του κοινού είτε από του επιμελητές του μουσείου.Η συλλεκτική δραστηριότητα θα πρέπει να γίνεται με σοβαρό ,έξυπνο προγραμματισμό και να αναπτύσσει ενεργή δράση ως προς τη συλλογή του και όχι παθητική.Το μουσείο μέσα από τη συλλογή του θα πρέπει να προβάλλει την αντιμετώπιση της πολιτισμικής κληρονομιάς και να στηρίζει πολλές ερμηνείες.Οι συλλογές εμπλουτίζονται με νέα αντικείμενα και η επιλογή αυτών θα πρέπει να βασίζεται στη γνώση και στην έρευνα είτε εστιάζοντας με αυτά σε ένα συγκεκριμένο πεδίο είτε να τα διαθέσει για ένα διάστημα στο κοινό με κάποια έκθεση ή πρόσβαση για μελέτη.

Η μόνιμη συλλογή του ΜουσείουΤσαλαπάτα είναι τα μηχανήματα που διέθετε το εργοστάσιο για να φτιάξει κεραμίδια και τούβλα.Τα μηχανήματα αυτά αν και αποτελούν τη μόνιμη έκθεση του μουσείου χρειάζεται να δοθεί έμφαση σε ζητήματα όπως είναι:η απόκτηση των αντικειμένων στην οποία το μουσείο καλείται να ορίσει το είδος της

συλλογής του και να πιστοποιήσει την αυθεντικότητά τους, η φροντίδα των αντικειμένων η οποία παρουσιάζει αρχές φροντίδας και προστασίας των αντικειμένων αλλά και ποιος ευθύνεται για τη διαδικασία αυτή, η τεκμηρίωση η οποία είναι η καταγραφή όλων των αντικειμένων η φωτογράφιση αυτών ή έρευνα, η ασφάλιση των συλλογών το οποίο προστατεύει το μουσειακό αρχείο αλλά και τους επισκέπτες και είναι σημαντικές αποφάσεις της διοίκησης του μουσείου και τέλος ποιοι θα έχουν πρόσβαση στις συλλογές του.

Ωστόσο,δεν είναι μόνο οι νομικοί και ηθικοί προβληματισμοί που επηρεάζουν την πολιτική συλλογής που ακολουθεί το εκάστοτε μουσείο αλλά οι επιμελητές τους έχουν άλλων ειδών ανησυχίες.Οι ανησυχίες αυτές λοιπόν συνδέονται με τη φύση των αντικειμένων αλλά και με θέματα τεκμηρίωσης,συντήρησης και αποθήκευσης αυτών.Στην περίπτωση της φύσης των αντικειμένων αφορά αντικείμενα ευαίσθητα ή φτιαγμένα από υλικά που δεν έχουν μακρά διάρκεια αλλά είναι αντικείμενα με ιδιαιτρότητες στο περιεχόμενο τους και υψηλής σημασίας.Στην άλλη περίπτωση ,οι επιμελητές προβληματίζονται όταν το αντικείμενα εξαιτίας υλικού, θέματος ή μεγέθους δεν μπορεί να ενταχθεί στις εγκαταστάσεις λειτουργίας ενός μουσείου διότι θα φέρει δυσκολίες σε θέματα αποθήκευσης ειδικά αν το μουσείο είναι μικρό σε χώρο, συντήρησης και επιστημονικής τεκμηρίωσης.

Ένα ακόμη ζήτημα σχετικό με τα αντικείμενα των μουσείων είναι η απόκτησή τους , η οποία γίνεται με τους εξής τρόπους:δωρεές, δανεισμοί ή ανταλλαγές και αγορές.Σχετικά με τις δωρεές στα μουσεία μπορεί να είναι ατόμου που βρίσκεται εν ζωή ή κληροδοτήματα.Όμως,συναντάται το εξής πρόβλημα με τις δωρεές διότι αυτές είναι μεικτές αποτελούνται δηλαδή με αντικείμενα που το μουσείο θέλει να εντάξει στη συλλογή του ή που αυτό δε τα χρειάζεται.Επειδή αυτό το θέμα είναι ευαίσθητο ο επιμελητής καλείται να το χειριστεί με μεγάλη λεπτότητα.Το μουσείο

επίσης υποχρεούται να ενημερώσει το δωρητή πως η δωρεάν αντικειμένων είναι μόνιμη και ότι ούτε ο ίδιος αλλά ούτε κάποιο μέλος της οικογένειάς του θα ζητήσουν να τα διεκδικήσουν ξανά.

Δύσκολο είναι ακόμη το θέμα του δανεισμού των αντικειμένων. Τα μουσεία δυστυχώς έρχονται σε δυσκολή θέση φιλοξενώντας αντικείμενα με δανεισμό έχοντας υποχρέωση αυτά να εκτίθενται. Στο παρελθόν οι επιμελητές δεν τους ενθουσίαζε αυτό το θέμα γιατί δεσμευόταν ο χώρος του μουσείου. Αλλά στην περίπτωση του «μόνιμου δανεισμού» αυτό θα πρέπει να είναι προσεκτικό και προστατευμένο από όλες τις νομικές ενέργειες. Στη σύγχρονη εποχή το ζήτημα δανεισμού ή ανταλλαγής συναντάται σε πολλά μουσεία του εξωτερικού για θέματα μελέτης ή παρουσίασης περιοδικών εκθέσεων.

Ιδιαίτερη προσοχή τα μουσεία χρειάζεται να δίνουν σε θέματα αγοράς αντικειμένων. Αυτό αφορά όχι μόνο την τήρηση των νόμιμων διαδικασιών αλλά και την ηθική δεοντολογία που δεσμεύει τους εργαζόμενους τους που συσχετίζονται άμεσα με αυτά.

- Η συλλεκτική δραστηριότητα τα τελευταία χρόνια έχει φέρει σε επαφή τα μουσεία και με άλλους φορείς όπως αρχεία, βιβλιοθήκες, οργανισμούς οπτικοακουστικών μέσων και προγράμματα συλλεκτικής δραστηριότητας οι οποίοι με τη συνεργασία τους επεκτείνουν τη συλλογή του μουσείου αλλά συμβάλλουν τόσο σε θέματα αξίας που γίνεται με την προσέγγιση των αντικειμένων τους όσο και με θέματα αντίληψης για το ρόλο των μουσείων στις σύγχρονες κοινωνίες. Οπότε το συμπέρασμα που προκύπτει είναι πως χρειάζεται μια πολιτική εμπλουτισμού συλλογών στα μουσεία για τους εξής λόγους:
- Δίνει στόχο και κατεύθυνση στο μουσείο.
- Διασφαλίζει το επίπεδο της τεκμηρίωσης.
- Επιτρέπει τη χρήση των διαθέσιμων πόρων

- Επιτρέπει την απόρριψη μιας δωρεάς εάν αυτή δεν είναι κατάλληλη.
- Εμποδίζει συλλογές ομοίων αντικειμένων.
- Εξασφαλίζει το ρόλο του μουσείου ως ίδρυμα στην υπηρεσία του κοινωνικού συνόλου.

Κάθε μουσείο συντάσσει την πολιτική εμπλουτισμού της συλλογής του με διαφορετικά κριτήρια, τα συνηθέστερα από αυτά είναι :

- ✓ Η γεωγραφική θέση του μουσείου.
- ✓ Τα χρονολογικά όρια των συλλογών του.
- ✓ Οι διαθέσιμοι πόροι έμψυχοι ή άψυχοι που υποστηρίζουν αυτό.
- ✓ Η διάθεση χώρων για αποθήκευση ή έκθεση.
- ✓ Το κοινό που διαθέτει το συγκεκριμένο μουσείο, το οποίο προκύπτει έπειτα πό τη διεξαγωγή έρευνας.
- ✓ Οι στόχοι που αυτό θέτει σχετικά με την ανάπτυξη του και την εξέλιξη του.
- ✓ Οι σχέσεις του μουσείου με τους δωρητές του και τους φίλους του.
- ✓ Η συνολική στάση του μουσείου απέναντι στο θέμα του δανεισμού όπως αυτή υπαγορεύεται από τον τρόπο λειτουργίας του.

Η πολιτική εμπλουτισμού της συλλογής πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά από τη διοίκηση ενός μουσείου ,να γνωστοποιείται και στο κοινό και να επανεξετάζεται σε τακτά χρονικά διαστήματα.Αυτές οι τρεις παράμετροι γίνονται γνωστοί μέσα από τον κώδικα δεοντολογίας του ICOM.

Αντίθετα, στην Ελλάδα δεν έχει ακόμη δημιουργηθεί αντίληψη για αυτά τα θέματα ενώ υπάρχει ο νόμος 3028/2002 ο οποίος προσπαθεί να ρυθμίσει ζητήματα που αφορούν τον εμπλουτισμό των συλλογών των μουσείων.Ο νόμος αυτός επιτρέπει τον εμπλουτισμό της συλλογής με την προϋπόθεση ότι αυτά αποκτούνται νόμιμα και η απόκτησή τους γνωστοποιείται κάθε χρόνο από το Υπουργείο Πολιτισμού που είναι υπεύθυνο για αυτά.Η νομοθεσία αυτή ισχυρίζεται κάποιες βασικές αρχές

όπου ελάχιστα μουσεία της Ελλάδας διαθέτουν γραπτά και την πολιτική εμπλουτισμού την παρουσιάζουν στο κοινό τους. Την ίδια στιγμή που το μουσείο προσεγγίζει το θέμα του εμπλουτισμού της συλλογής του με την ίδια ακρίβεια και λεπτομέρεια θα πρέπει να προσεγγίζει και το θέμα της διαχείρισης του κινδύνου. Στην περίπτωση που ο μουσειακός χώρος βρεθεί σε κατάσταση κινδύνου υπάρχουν τρεις φάσεις για τη διαχείρισή του αυτές είναι : η προετοιμασία για την αντιμετώπιση του ενδεχόμενου κινδύνου, η ανταπόκριση τη στιγμή που θα συμβεί το γεγονός και η ανάκαμψη που είναι η διαδικασία αποκατάστασης. Το 2003 σε συνέδριο του ICOM προτάθηκε από τον Patrick Boylan η δημιουργία ενός πίνακα που αναφέρεται στο θέμα της προστασίας των μουσείων από περιστατικά κινδύνου. Είναι γεγονός, πως κάθε μουσείο οφείλει να συμπληρώσει τον πίνακα αυτό με σκοπό να ισοσταθμίσει τους κινδύνους που ενδέχονται να το πλήξουν με τα μέτρα προστασίας που χρειάζεται να λάβει για την αποτροπή αυτών. Υπάρχουν όμως δεδομένα τα οποία εμποδίζουν αυτή τη διαδικασία και οφείλονται στα οικονομικά μεγέθη που διαχειρίζεται ο φορέας και διαθέτει κάθε χώρα προκειμένου να υπάρξει κάλυψη.

Συγκεκριμένα, τα μουσεία για να αντιμετωπίσουν τα έκτακτα περιστατικά ακολουθούν ένα σχέδιο αντιμετώπισης αυτών και αναλύεται σε δέκα βήματα , τα οποία είναι :

- I. Ανάθεση αρμοδιοτήτων : Η ανάθεση αρμοδιοτήτων αφορά την εφαρμογή ενός σχεδίου και είναι απαραίτητη η ύπαρξη κάποιου βασικού ανώτερου συνήθως του ανώτερου ιεραρχικά μαζί με κάποιον βοηθό του. Πρέπει να υπάρχει μια σαφή αλυσίδα μεταξύ εντολών και γεγονότων η οποία εγκρίνεται από την ανώτερη διοίκηση του μουσείου. Η επικοινωνία θα πρέπει ανα πάσα στιγμή άμεση για όλους και να υπάρχει υπεύθυνος επικοινωνίας με τις αρχές σε περίπτωση που δεν υπάρχει άμεση σύνδεση με αυτές.

- II. Συγκέντρωση και ανταλλαγή πληροφοριών :Η συγκέντρωση και η ανταλλαγή αναφέρονται σε συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με το μουσείο όπως άδειες, σχέδια, φωτογραφίες προκειμένου αυτά σε περίπτωση ανάγκης να αξιοποιηθούν Το μουσείο θα πρέπει να αναπτύξει στενή συνεργασία με υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης τηρώντας τους κανόνες που αυτές προβλέπουν.Σημαντικό να υπάρχει είναι και ο ρόλος κρατικών φορέων όπως δήμος και να συνεργάζεται με αυτούς το μουσείο είτε εξαρτάται από αυτούς είτε όχι.
- III. Εκτίμηση επικινδυνότητας:Η επικινδυνότητα αναφέρεται σε πιθανότητα κάποιου περιστατικού ή ευαισθησία του οργανισμού σε κάποιο.Με άλλα λόγια, θα πρέπει να βρεθούν τρόποι προετοιμασίας και φύλαξης των συλλογών σε περίπτωση μια κατάστασης κινδύνου.
- IV. Έρευνα των συλλογών:Η έρευνα αφορά τον εντοπισμό των αντικειμένων που χρειάζονται ειδική προστασία .Σε αυτή συμπεριλαμβάνονται το κτήριο, οι μοναδικές πηγές, οι διοικητικοί φάκελοι και κύρια προτεραιότητα οι άνθρωποι του χώρου προσωπικό και επισκέπτες. Οι συλλογές του θα πρέπει να απομακρύνονται ανάλογα με τη σημασία τους και το προσωπικό οφείλει να γνωρίζει τη δυσκολία να σωθούν όλα και θα πρέπει να είναι επιλεκτικοί .
- V. Καθιέρωση προστατευτικών μέτρων : Η καθιέρωση αναφέρεται στα μέτρα προστασίας σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης.Η προστασία αυτή αφορά οτιδήποτε υπάρχει εντός του μουσειακού χώρου είτε είναι αντικείμενα είτε είναι συνοδευτικό υλικό αυτών.Βασική προτεραιότητα προστασίας όπως προαναφέρθηκε είναι οι επισκέπτες και το προσωπικό και να εξασφαλιστεί άμεσα το κλείσιμο όλων των μηχανημάτων.

- VI. Σχεδιασμός ανάκαμψης :Ο σχεδιασμός ανάκαμψης περιλαμβάνει τους τρόπους με τους οποίους το μουσείο να επανέλθει ξανά σε λειτουργία όσο το δυνατόν συντομότερα μετά από τη ζημιά που υπέστη.Συγχρόνως, αυτός επιτρέπει την αποκατάσταση και των αντικειμένων.Η αποκατάσταση θα πρέπει να βασίζεται περισσότερο στην ευαισθησία και την κατάσταση του υλικού και να γίνεται από ειδικούς όπως συντηρητές και μηχανικούς προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν λάθη.
- VII. Γράψτε το σχέδιο :Το σχέδιο αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών θα πρέπει να είναι λιτό και σύντομο.Αποτελείται από μια περίληψη όλων των ενεργειών που γίνονται σε κάθε περίπτωση και να δοκιμαστεί με τη διοργάνωση ασκήσεων.Ακόμη αυτό διαθέτει κάποια βασικά σημεία όπως είναι :η εισαγωγή-δήλωση του σκοπού,αρμοδιότητες προσωπικού,εύρος του σχεδίου δηλαδή τύποι κινδύνων και συχνότητα αυτών,διαδικασία αποφυγής κινδύνου και διαδικασία ανάκαμψης σε λειτουργία.Αντίγραφα από αυτό θα πρέπει να υπάρχουν σε διάφορα σημεία εντός του χώρου και με εύκολη πρόσβαση.
- VIII. Εκπαίδευση του προσωπικού: Η εκπαίδευση αυτή είναι αναγκαία να γίνεται σε τακτικά χρονικά διαστήματα για τη συμπεριφορά του προσωπικού σε περίπτωση κινδύνου.Όλοι εργαζόμενοι του μουσείου χρειάζεται να γνωρίζουν τι να κάνουν, τις ευθύνες τους και να έχουν τις κατάλληλες ικανότητες.
- IX. Δοκιμή του σχεδίου:Το σχέδιο θα πρέπει να δοκιμάζεται συχνά να υπάρχει ρεαλισμός και επαφή με την πραγματικότητα.
- X. Αξιολόγηση και ανανέωση του σχεδίου:Η αξιολόγηση γίνεται με τη συχνή καταγραφή των προβλημάτων η οποία με την αποτελεσματικότητά της θα συμβάλλει τόσο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων όσο και στη βελτίωση του συστήματος.Θα

πρέπει να γίνεται συχνότερη αναθεώρηση και συμπλήρωση του σχεδίου και να συμπεριλαμβάνει πληροφορίες επίκαιρες.

Το γεγονός ότι υπάρχουν παραδείγματα καταστροφής μουσείων εξαιτίας έκτακτων περιστατικών τα οποία αυξάνονται διαρκώς, έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τη διεθνής κοινότητα να αναπτύξει δράσεις για την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Η σημαντικότερη προσπάθεια έχει πραγματοποιηθεί από την UNESCO η οποία σχετίζεται με την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς σε περίπτωση πολέμου σύμφωνα με τη Σύμβαση της Χάγης του 1954 και με τη συνοδεία επικαιροποιημένων Πρωτοκόλλων.

Τα μουσεία στην Ελλάδα προστατεύονται από τις 20/04/2005 από το δεύτερο επικυρωμένο πρωτόκολλο της Σύμβασης, το οποίο αναφέρεται στην Προστασία της Πολιτισμικής Κληρονομιάς σε περιπτώσεις Ένοπλης Σύρραξης. Η Ελλάδα ήταν 29^η χώρα που έθεσε αυτό το νόμο ως το πιο σημαντικό έγγραφο της προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς⁵⁰.

Το μουσείο καλό είναι να προσεγγίζει θετικά τους επισκέπτες του μέσα από τη συλλογή του και αυτό επιτυγχάνεται με την ερμηνεία η οποία παρουσιάζεται στα εκθέματα του. Λίγα είναι τα μουσεία και αποτελούν εξαίρεση που δε διαθέτουν ερμηνευτική στρατηγική. Το σχέδιο ερμηνείας υπάρχει για να υποστηρίξει τους στόχους που θέτει το μουσείο με τις υπηρεσίες του. Το σχέδιο αυτό βασίζεται σε τρία σημεία τα οποία δε βασίζονται αποκλειστικά στο σήμερα αλλά θα είναι ένα ζητούμενο για το μέλλον του μουσείου. Αυτά τα σημεία είναι:

- Το στρατηγικό πλαίσιο . το οποίο αφορά την κατεύθυνση που θα έχει το μουσείο στο μέλλον.

⁵⁰ Μπούνια Α.(2014).Στα παρασκήνια του μουσείου.Η διαχείριση των μουσειακών συλλογών.εκδ.Πατάκης,σ.25-27,30-31,41-47,49-50,151-157

- Ο λόγος που το μουσείο επιθυμεί να αλλάξει ή να βελτιώσει τα εκθέματά του και πως αυτά παρουσιάζονται.
- Τη φυσιογνωμία του, τις ανάγκες του και τις προσδοκίες του που διαθέτει για το επιθυμητό κοινό του.

Οι στόχοι που θέτει ένα μουσείο θα πρέπει να καλύπτουν τόσο τις ανάγκες αυτού όσο και τις προσδοκίες του κοινού. Οι στόχοι του μουσείου είναι :

- Η «εμπλοκή» του κοινού.
- Η εξοικείωση των τοπικών κοινωνιών και των κοινωνικών ομάδων όπως η οικογένεια με την εμπειρία της επίσκεψης.
- Η υποστήριξη της τοπικής οικονομίας.
- Η ενσωμάτωση της εκπαίδευσης στις δραστηριότητές του.
- Η ενίσχυση διανοητικής και πολιτισμικής πρόσβασης σε εκθέσεις, χώρους και υπηρεσίες του.
- Η ανταπόκριση σε συγκεκριμένες ανάγκες των σχολείων.
- Η ακολουθία συγκεκριμένης στρατηγικής με σκοπό την αύξηση των επισκεπτών.
- Η ανάπτυξη στρατηγικής με σκοπό την επανερμήνευση συλλογών προκειμένου να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες.

Αντίθετα το κοινό από τη μεριά του θέτει τους εξής στόχους :

- Κοινωνική, πολιτισμική, διανοητική πρόσβαση στο μουσείο και στις συλλογές του.
- «Εμπλοκή» στις συλλογές του χρησιμοποιώντας διαφορετικές ερμηνευτικές μεθόδους.
- Ικανοποίηση από τις υπηρεσίες που προσφέρει το μουσείο.
- Αίσθηση συμμετοχής και φιλικότητας.
- Δυνατότητα δια βίου μάθησης για τον καθένα.

- Κατανόηση και αναγνώριση για το ρόλο του μουσείου στην κοινωνία και την ενεργή του υποστήριξη σε αυτό.

Ο ορισμός της ερμηνείας παρουσιάζεται ακόμη και από τον Freeman Tilden όπου θεωρεί την ερμηνεία «εκπαιδευτική δραστηριότητα η οποία στοχεύει στην ανακάλυψη νοημάτων και σχέσεων με τη χρήση των αυθεντικών αντικειμένων, εμπειριών από πρώτο χέρι και λιγότερο μεταδίδοντας πληροφορίες».Στον κόσμο λοιπόν των μουσείων και όσοι δραστηριοποιούνται με εκθέσεις ο όρος της ερμηνείας έχει ευρεία χρήση.Η ερμηνεία λοιπόν απαναπροσδιορίζεται με τη χρησιμότητα των εκθεμάτων διότι αυτά συμβάλλουν στην προσέγγιση της έκθεσης, παροτρύνεται το ενδιαφέρον των επισκεπτών, ενθαρρύνεται η συμμετοχή τους σε αυτή και αυτοί ανακαλύπτουν από μόνοι τους νοήματα.Ωστόσο, η ερμηνεία δεν είναι αυτοσκοπός για αυτό πρέπει κανείς να τη δει στο πλαίσιο ολόκληρης της επίσκεψης.Είναι σημαντικό να παρουσιαστεί το κίνητρο που οδήγησε τον επισκέπτη να έρθει στο μουσείο,η ανταλλαγή εντυπώσεων και αναμνήσεων και η ίδια η επίσκεψη.Αυτά λοιπόν έχουν ως αποτέλεσμα να διασφαλιστεί ότι γίνεται καλύτερο για τον επισκέπτη και ταυτόχρονα να καταφέρουμε να υποστηρίξουμε τις απόψεις του εντός του μουσείου.

Παράλληλα, το μουσείο θα πρέπει να φροντίζει την εικόνα του και να χρησιμοποιεί μεθόδους προσέγγισης για το κοινό του.Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο σημείο υποδοχής στο οποίο παρουσιάζεται η διαδρομή στον επισκέπτη για να ξέρει πως να συμπεριφερθεί εντός του χώρου.Η Guardian έκανε λόγο για το «φόβο της εισόδου» όπου αυτός μπορεί να οφείλεται στην καταπιεστική αρχιτεκτονική που είχαν μερικά από αυτά που ιδρύθηκαν το 19^ο αιώνα.Αυτός ο φόβος κυριαρχούσε σε όλα τα σημεία του μουσείου για αυτο και πρέπει να αντικατασταθεί άμεσα.Τα μουσεία θα πρέπει να υποδέχονται λοιπόν τον κόσμο με την αίσθηση της εξαιρετικής περίπτωσης και με καλή υποδοχή όπως αυτή που

παρατηρείται σε εμπορικά καταστήματα. Προφανώς, η φιλικότητα και η εξυπηρετικότητα του προσωπικού έχουν τεράστιο αντίκτυπο στην αντίληψη του επισκέπτη με αποτέλεσμα αυτός να θέλει να το επισκεπτεί την ίδια στιγμή ή και άλλες φορές στο μέλλον. Οι συλλογές του μουσείου θα πρέπει να είναι προσβάσιμες από όλους και να εμπεριέχουν μεγάλη κλίμακα πληροφοριών. Η ερμηνευτική προσέγγιση καλό θα είναι να επικεντρώνεται σε βασικούς στόχους και αυτό επιτυγχάνεται καλύτερα και άμεσα με τη θεματική προσέγγιση. Συγκεκριμένα, η θεματική προσέγγιση αφορά το περιεχόμενο της έκθεσης σχετικά με τη μελέτη περίπτωσης είναι τα μηχανήματα και οι χώροι του εργοστασίου ενώ το θέμα είναι το μήνυμα που λέγεται στον επισκέπτη από το προσωπικό ώστε αυτός να κατανοήσει καλύτερα τη θεματική δηλαδή στο Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας παρουσιάζεται μια σύντομη αναφορά στο πως ξεκίνησε το εργοστάσιο ή γεγονότα που το αφορούν. Το υλικό των εκθέσεων χρειάζεται να εξυπηρετεί τις ανάγκες των επισκεπτών και να είναι απόλυτα κατανοητό. Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στη διάρκεια της επίσκεψης στο χώρο και να συμμετέχουν σε παράλληλες δραστηριότητες και εκδηλώσεις του μουσείου. Η ενεργός συμμετοχή του επισκέπτη δε βασίζεται απαραίτητα με χρήση τεχνολογιών ακόμη και η σωματική του συμμετοχή είναι μέσο. Στις εκθέσεις η ερμηνευτική προσέγγιση του επισκέπτη στοχεύει στην ενεργοποίηση του μυαλού του και να τον ενθαρρύνει περισσότερο να σχολιάζει όσα παρατηρεί γύρω του χρησιμοποιώντας τη φαντασία του. Αυτός είναι ο λόγος άλλωστε που το μουσείο διοργανώνει διάφορες εκδηλώσεις ώστε να διασφαλίσει ότι οι επισκέπτες του επιθυμούν να επιστρέψουν ξανά σε αυτό και αυτό που βιώνουν εκείνη τη στιγμή είναι μια ευχάριστη εμπειρία.

Επιπλέον, η ερμηνευτική στρατηγική προκειμένου να υλοποιηθεί σωστά δίνει έμφαση σε τρία βασικά σημεία τα οποία θα εξασφαλίσουν το

καλύτερο μέλλον για το μουσειακό οργανισμό.Πρώτο σημείο είναι η χρηματοδότηση του μουσείου διότι με αυτή παρουσιάζονται τυχόν πιθανές πηγές πρόσθετης χρηματοδότησης,την επίδραση που δέχεται το χρονοδιάγραμμα χρηματοδότησης και η επίδραση σε τυχόν αλλαγές στα έσοδα του.Δεύτερο σημείο είναι η εικόνα του μουσείου δηλαδή αν οι φιλοδοξίες και οι δραστηριότητες του μουσείου προβάλλονται με αποτέλεσμα να διαμορφώνεται η φυσιογνωμία του χώρου και να γίνονται καμπάνιες για την υποστήριξη των αλλαγών.Τρίτο σημείο το οποίο προσεγγίζει η ερμηνεία είναι το ζήτημα της μάθησης και αυτό επιτυγχάνεται σωστά όταν το μουσείο οργανώνει και παρουσιάζει καλύτερα τις εκθέσεις του,ενσωματώνει δράσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα χωρίς όμως να δημιουργεί το αίσθημα της παραμέλησης στον απλό επισκέπτη,εξασφαλίζει και ανταποκρίνεται στις ανάγκες ειδικών και απλών επισκεπτών, αναπτύσσει την ιστοσελίδα ως μέρος των υπηρεσιών και όχι ως απλό μάρκετινγκ και προσδιορίζει το ρόλο του στην κοινωνία.Γενικότερα,η ερμηνευτική στρατηγική αυτή θέτει κάποιες προτεραιότητες όπως φάνηκε παραπάνω σημεία οι οποίες μπορεί να αλλάξουν με την πάροδο του χρόνου. Αυτό οφείλεται είτε σε προβλήματα χρηματοδότησης που μπορεί να αντιμετωπίζει το ίδιο το μουσείο είτε σε πολιτικές πιέσεις που ασκούνται σε αυτό. Καλό θα είναι όμως ανεξάρτητα το ποια είναι η αιτία το μουσείο να συνεχίζει με τις προτεραιότητες που έχει θέσει όσο αυτές ταιριάζουν στην ερμηνευτική του στρατηγική.

Επίσης,τα μουσεία καλούνται να έχουν συνεννόηση και συνεργασία με ομάδες της τοπικής κοινωνίας ή και άλλους οργανισμούς διότι η επικοινωνία αυτή συμβάλλει στον προγραμματισμό παράλληλων εκδηλώσεων.Η τοπική κοινωνία θα πρέπει να επηρεάζει θετικά το μουσείο και αυτό θα αντανακλάται στη δημόσια εικόνα του.Οι κοινές δράσεις στο μουσείο θα φέρει στο φως νέες συνεργασίες και οι

συνεργασίες αυτές θα διεκδικούν το κοινό του.Οι εργαζόμενοι των μουσείων χρειάζεται να φέρουν σε επαφή το κοινό με τα μουσεία ακόμη και αυτούς που προηγουμένως ένιωθαν αποκλεισμένοι.Αυτό επιτυγχάνεται όταν οι εργαζόμενοι στα μουσεία :

- i. Ικανοποιούν τις ανάγκες και τις προσδοκίες των επισκεπτών μέσα από τις κατάλληλες προσεγγίσεις.
- ii. Αποδέχονται ένα διαφορετικό κοινό , στο οποίο ο καθένας αναζητά τις δικές του εμπειρίες.
- iii. Κατανοούν και πιστεύουν πως με το έργο τους υπάρχει υποστήριξη και διατήρηση πολιτισμικής κληρονομιάς εμπλέκοντας όλες τις κατηγορίες κοινού.
- iv. Διακατέχονται από ένα διαρκή ενθουσιασμό και θέλουν να μοιραστούν τη γνώση τους με το κοινό.

Με αυτά τα στοιχεία αντικατοπτρίζεται ένα διαφορετικό μουσείο το οποίο στρέφει το ενδιαφέρον του στον επισκέπτη

Η αλήθεια είναι πως τα μουσεία ως δυνάμει εκπαιδευτικά ιδρύματα συμβάλλουν θετικά στη «δια βίου μάθηση».Αυτό οφείλεται στην πρόσβαση που δίνεται στα μουσεία και στις συλλογές τους όχι μόνο στην υλική αλλά και στη διανοητική-πολιτισμική τους διάσταση.Οι εκθέσεις των μουσείων θα πρέπει να απευθύνονται σε ένα ευρύ κοινό και οι επισκέπτες τους μέσα από αυτές να δέχονται ομοιόμορφα τη γνώση συμμετέχοντας σε αυτή την εμπειρία⁵¹.Αυτός είναι ο λόγος άλλωστε που το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας διαθέτει Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων στην οποία διοργανώνονται ή φιλοξενούνται περιοδικές εκθέσεις, διαλέξεις, σεμινάρια, εκπαιδευτικά πρόγραμμα για παιδιά και

⁵¹ Black G. (2014).Το ελκυστικό Μουσείο.Μουσεία και επισκέπτες. Εκδ.ΠΙΟΠ,σ.92-94,161-162,222,228,231-233,237,239-242,260-261,266-268,269-270

ενήλικες και άλλες εκδηλώσεις στα οποία μπορεί να συμμετέχει ή να παρακολουθήσει ο επισκέπτης.

Ενδεικτικές εκδηλώσεις που έγιναν και εκθέσεις που φιλοξενήθηκαν στο Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Τσαλαπάτα κατά το διάστημα Απρίλιος 2019-Μάρτιος 2020

i. *«Χελιδονίσματα»*

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ),

σε συνεργασία με τον Πολιτιστικό Σύλλογο Σοφαδιτών Μαγνησίας πραγματοποιεί αναβίωση του εθίμου της χελιδόνας, στο Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας, στον Βόλο, το Σάββατο 7 Μαρτίου (ώρες 10:30-12:30). Το πρόγραμμα απευθύνεται σε παιδιά, ηλικίας 6 έως 12 ετών, θα έχουν την ευκαιρία να δημιουργήσουν ένα χάρτινο ομοίωμα χελιδόνας και να τραγουδήσουν τα Χελιδονίσματα, κάλαντα αφιερωμένα στον ερχομό της άνοιξης και την επιστροφή των χελιδονιών. Η συμμετοχή είναι δωρεάν.

ii. *«Παίζουμε, ζωγραφίζουμε, δημιουργούμε, όπως όλοι μπορούμε!»*

Στο πλαίσιο της περιοδικής εικαστικής έκθεσης «Ταξιδεύοντας την Τέχνη», το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ), σε συνεργασία με την ARTOGETHER-Τέχνη Ατόμων Με και Χωρίς Αναπηρία, οργανώνει, την Τετάρτη 19 Φεβρουαρίου (ώρες 10:30-12:30), εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές με αναπηρία και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Οι μαθητές περιηγούνται την έκθεση και έρχονται σε επαφή με τα έργα. Έπειτα, μέσα από το παιχνίδι και με την καθοδήγηση της δρ Χαράς Κανάρη, εκπαιδευτικού ειδικής εκπαίδευσης-μουσικοπαιδαγωγού, τα παιδιά θα ανακαλύψουν εικόνες του κόσμου και τεχνικές που θα τα βοηθήσουν να δημιουργήσουν τα δικά τους μοναδικά έργα τέχνης. Η συμμετοχή στο εργαστήρι είναι δωρεάν.

iii. *«Ταξιδεύοντας την Τέχνη»* Η ARTOGETHER-Τέχνη Ατόμων Με και Χωρίς Αναπηρία σε συνεργασία με το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ), εγκαινίασε την Παρασκευή 14 Φεβρουαρίου την περιοδεύουσα έκθεση *«Ταξιδεύοντας την Τέχνη»*.

iv. Η έκθεση αποτελεί καρπό του ομώνυμου διετούς προγράμματος *«Ταξιδεύοντας την Τέχνη»* που υλοποιείται με αποκλειστική δωρεά από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΙΣΝ), και υποστηρίζεται από το Γραφείο Διασύνδεσης της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών και από την Εταιρία Ελλήνων Λογοτεχνών. Η έκθεση πλαισιώνεται από καλλιτεχνικές δράσεις των ομάδων της ARTOGETHER και από βιωματικά εργαστήρια για άτομα με και χωρίς αναπηρία.

v. *«17 στόχοι αειφορίας»*

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ), σε συνεργασία με την Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ) και τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Μαγνησίας, διοργανώνει τη Δευτέρα 10 Φεβρουαρίου (ώρα 16:00) ημερίδα για εκπαιδευτικούς. Στόχος της ημερίδας είναι η ενημέρωση της εκπαιδευτικής κοινότητας για την αειφορία και τα οφέλη της στην εκπαίδευση. Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί θα γνωρίσουν το έργο της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης και θα έχουν την ευκαιρία να λάβουν μέρος σε δύο βιωματικά εργαστήρια.

vi. *«Άστρο φωτεινό»*

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) υποδέχεται τα Χριστούγεννα και οργανώνει, σε συνεργασία με τον Πολυχώρο Τσαλαπάτα, δύο χριστουγεννιάτικα εικαστικά εργαστήρια. Την Παρασκευή 13 Δεκεμβρίου (ώρες 10:30-13:00) το

εργαστήρι απευθύνεται σε σχολικές ομάδες, ενώ το Σάββατο 14 Δεκεμβρίου (ώρες 10:30-13:00) σε οικογένειες. Το εργαστήρι πραγματοποιείται στο πλαίσιο της δράσης «Όλοι μαζί μια ευχή» και τα στολίδια, αφού αποτελέσουν μέρος έκθεσης στη Στοά Τέχνης του Πολυχώρου Τσαλαπάτα, θα προσφερθούν σε ευπαθείς ομάδες της πόλης. Η συμμετοχή στα εργαστήρια και τα υλικά είναι δωρεάν.

vii. «Περιήγηση στην περιοδική έκθεση *Terra In-cognita* »

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ), σε συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Κριτικών Τέχνης (ΑΙCΑ Ελλάς), οργανώνουν, το Σάββατο 30 Νοεμβρίου (ώρες 10:30 και 11:30), δύο περιηγήσεις στην έκθεση σύγχρονης τέχνης που παρουσιάζεται από το καλοκαίρι στο Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας.

viii. «Εορτασμός των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς
»

Στο πλαίσιο του φετινού εορτασμού των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς, με θέμα «Τέχνη και ψυχαγωγία, αναζητώντας τον ελεύθερο χρόνο», το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) πραγματοποιεί, την Πέμπτη 26 και το Σάββατο 28 Σεπτεμβρίου (ώρες 10:30-12:30), το εργαστήρι «Πλέκουμε και υφαίνουμε σελιδοδείκτες». Την Πέμπτη 26/9 το εργαστήρι απευθύνεται σε σχολικές ομάδες, ενώ το Σάββατο 28/9 σε ενήλικες. Η συμμετοχή είναι δωρεάν.

ix. ««*Terra In-cognita*» Εγκαίνια περιοδικής έκθεσης»

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ), σε συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Κριτικών Τέχνης (ΑΙCΑ Ελλάς), εγκαινιάζει, την Παρασκευή 7 Ιουνίου (ώρα 19:30), την περιοδική έκθεση σύγχρονης τέχνης. Την επιμέλεια της έκθεσης έχει η Ιστορικός Τέχνης και Ειδική Γραμματέας της ΑΙCΑ Ελλάς Φαίη Τζανετουλάκου,

ενώ την έκθεση συνοδεύει κατάλογος, συνέκδοση των δύο φορέων (ΠΙΟΠ-ΑΙCΑ). Διάρκεια έκθεσης: 8 Ιουνίου-31 Δεκεμβρίου 2019.

χ. *«Εορτασμός της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων (18/5)»*

Το ΠΙΟΠ συμμετέχοντας στον φετινό εορτασμό με θέμα «Τα Μουσεία ως κόμβοι πολιτισμού: το μέλλον της παράδοσης», διοργανώνει ποικίλες δράσεις στην Αθήνα και στο Δίκτυο Μουσείων του, στην περιφέρεια Συγκεκριμένα, στο Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας την Τετάρτη 15/05 εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τα παιδιά του Δημοτικού όπως και το Σαββατοκύριακο 18-19/05. Αλλά την Κυριακή 19/05 θα έχει αστροπαρατήρηση ανοιχτή σε όλη την οικογένεια. Οι συμμετοχές στα προγράμματα είναι δωρεάν.

xi. *«Δύο μουσεία αφηγούνται ιστορίες κοσμημάτων»*

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ), σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας, παρουσιάζει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Δύο μουσεία αφηγούνται ιστορίες κοσμημάτων», για τους μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, την Πέμπτη 18 Απριλίου (ώρες 10:30-12:30). Το πρόγραμμα θα ξεκινήσει από το Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου και θα καταλήξει στο Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας. Η αφορμή για τον εορτασμό είναι η Παγκόσμια Ημέρα Μνημείων και Τοποθεσιών για το 2019, σχεδιάστηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα από τους δύο φορείς με στόχο τη γνωριμία των παιδιών με την ιστορία των κοσμημάτων αυτών των δύο μουσείων. Η συμμετοχή είναι δωρεάν⁵².

Συγχρόνως το μουσείο προσφέρει διδακτικές διευκολύνσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα με αποτέλεσμα οι μαθητές να είναι από τις σταθερές ομάδες κοινού που τα αξιοποιούν. Τα μουσεία σε συνεργασία με εκπαιδευτικά ιδρύματα :

⁵² <https://www.piop.gr/activities/ekdiloseis-mouseia?mus=mouseio-plinthokeramopoieias-tsalapata>

- i. Προσφέρουν μοναδική εμπειρία στην απόκτηση γνώσης για τους μαθητές.
- ii. Εμπνέουν τα παιδιά διότι υπάρχει άμεση ενασχόληση με την έκθεση.
- iii. Συμβάλλουν στην κατανόηση της αξίας αυτών με αποτέλεσμα να αναπτύσσεται μια μελλοντική γενιά επισκεπτών.
- iv. Αξιοποιούνται τα παιδιά ως μέσο διαφήμισης του μουσείου σε άλλες κοινωνικές τους ομάδες όπως η οικογένεια τους.
- v. Αυξάνονται τα έσοδα τους.

Τα σχολεία με την επίσκεψη τους σε μουσεία προσπαθούν να αποφύγουν την αναπαραγωγή της τάξης στο σχολείο και οι εκθέσεις τους οφείλουν να δίνουν το κίνητρο της συνεργασίας μεταξύ των εργαζομένων του και των υπεύθυνων σχολικών προγραμμάτων. Οι μαθητές καλό θα ήταν να αποτελούν μια ευκαιρία βελτίωσης της εμπειρίας για όλους χωρίς να περιθωριοποιούνται οι υπόλοιποι επισκέπτες. Βέβαια, πρόκληση της επίσκεψης έχει δύο όψεις. Από τη μία μεριά, το μουσείο προσπαθεί να δημιουργήσει ένα περιβάλλον ευχάριστο, διασκεδαστικό, γεμάτο ερεθίσματα και άνετο για τους καθηγητές και για τους μαθητές.

Έμφαση δίνεται στις πηγές, στο υλικό και στο προσωπικό όπου ο μαθητής καλείται να αναζητήσει προκειμένου να αποκτήσει την κατάλληλη γνώση. Από την άλλη μεριά, οι προγραμματισμένες δραστηριότητες θα πρέπει να είναι προσιτές από όλα τα παιδιά. Με άλλα λόγια, πρέπει να βρεθούν διάφοροι τρόποι με σκοπό να απασχοληθεί όλη η τάξη σε μια δραστηριότητα ανάλογα με τις ικανότητες των μαθητών της.

Το μουσείο δε χρειάζεται να ακολουθεί αυστηρά τις απαιτήσεις του σχολικού προγράμματος το ημαντικό είναι να προσφέρει στους μαθητές μια όμορφη και αξιομνημόνευτη εμπειρία. Αυτό σημαίνει πως δεν είναι αρκετό το μουσείο να ικανοποιήσει την εκπαίδευση αλλά να εμπνεύσει

τα παιδιά και να γίνουν δια βίου επισκέπτες του. Σύμφωνα λοιπόν, με την ερμηνευτική προσέγγιση του Weston Park Museum υπάρχουν λόγοι για τους οποίους τα μουσεία πρέπει να επικεντρωθούν σε επίσκεψη μαθητών. Οι λόγοι αυτοί είναι ότι :

- ✓ Οι επισκέψεις των σχολείων αυξάνουν την ικανοποίηση των αναγκών του επιχειρησιακού προγράμματος.
- ✓ Ο ενθουσιασμός των μαθητών διεγείρεται και επιστρέφουν στο χώρο του μουσείου με τις οικογένειες τους.
- ✓ Ενθαρρύνεται η συνήθεια της επίσκεψης και η αίσθηση της «οικειότητας του χώρου» με την υπόλοιπη τοπική κοινωνία.
- ✓ Προωθούνται οι συνεργασίες με τοπικούς φορείς ,οι οποίες θα αυξήσουν την επισκεψιμότητα και θα βελτιώσουν το προφίλ του μουσείου.
- ✓ Οργανώνονται εκθέσεις οι οποίες μεριμνούν για διαφορετικούς τύπους μάθησης και καλύπτουν τις ανάγκες όλων των κατηγοριών κοινού όπως τα σχολεία⁵³.

Σχετικά με την εκπαιδευτική δραστηριότητα του Μουσείου Πλινθοκεραμοποιίας πραγματοποιούνται δύο εκπαιδευτικά προγράμματα, αυτά είναι: «Τα τρία γουρουνάκια πάνε μουσείο» και «Χτίζοντας με τούβλα και κεραμίδια». Τα προγράμματα αυτά καλύπτουν όλες τις ηλικιακές ομάδες των μαθητών και μέσω αυτών καλλιεργείται το αίσθημα της φαντασίας και η έννοια της ομαδικής συνεργασίας. Στην ιστοσελίδα του μουσείου στο διαδίκτυο δίνεται και υποστηρικτικό υλικό που μπορούν να ακολουθήσουν οι εκπαιδευτικοί πριν την επίσκεψη στο χώρο⁵⁴.

Εξίσου σημαντικό για οποιονδήποτε μουσειακό οργανισμό είναι η επιστημονική έρευνα καθώς αποτελεί σημαντικό κομμάτι της

⁵³ Black G. (2014). Το ελκυστικό Μουσείο. Μουσεία και επισκέπτες. Εκδ. ΠΙΟΠ, σ. 198, 210-214.

⁵⁴ <https://www.piop.gr/el/Programmes/ekpaideutika-programmata-mouseion/MouseioPlinthokeramopoiias2.aspx>

μουσειακής λειτουργίας και είναι η βάση σε οποιαδήποτε ενέργεια πραγματοποιείται από το μουσείο. Η μουσειακή έρευνα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την υλική υπόσταση του μουσείου διότι η πληροφορία μετατρέπεται σε πιο απλή μορφή και ερμηνεύεται και κατανοήτα συνολικά. Υπάρχουν τέσσερα είδη μουσειακής έρευνας, αυτά είναι: η έρευνα για τα αντικείμενα, η έρευνα του πεδίου, και η μουσειολογική έρευνα.

Αναλυτικά, η έρευνα για τα αντικείμενα έχει διπλό χαρακτήρα διότι μπορεί να γίνει είτε από τους εργαζόμενους του μουσείου και κοινοποιώντας την να απευθύνονται σε όλες τις κατηγορίες κοινού είτε σε εξωτερικούς μελετητές διότι το μουσείο έρχεται σε επαφή με άλλα μουσεία ή φορείς όπως ερευνητικά κέντρα. Η έρευνα πεδίου αφορά τις έρευνες που γίνονται από αυτό εφόσον αυτό ενδιαφέρεται να συγκεντρώσει πληροφορίες για τις συλλογές του και το περιεχόμενό του. Στο παρελθόν, οι έρευνες πεδίου ήταν συνηθισμένες όμως τα τελευταία χρόνια έχουν περιοριστεί κυρίως για οικονομικούς λόγους. Οι κατηγορίες που αφορούν την έρευνα πεδίου είναι, η αρχαιολογία, η εθνογραφία, η φυσική ιστορία και η σύγχρονη τέχνη. Σημαντικός παράγοντας ενός μουσείου που αξίζει να αναφερθεί είναι η μουσειολογική έρευνα, η οποία αφορά σημαντικά ζητήματα για την πορεία του μουσειακού οργανισμού. Μερικά παραδείγματα μουσειολογικής έρευνας είναι οι τρόποι που το μουσείο πραγματοποιεί δράσεις, οργανώνει τις εκθέσεις και μελετάει-δέχεται διαφορετικούς επισκέπτες.

Επιπρόσθετα, τα μουσεία στις υποδομές τους διαθέτουν χώρους έρευνας όπως βιβλιοθήκη η οποία συγκεντρώνει βιβλία που συσχετίζονται με το αντικείμενο του μουσείου, κέντρο τεκμηρίωσης το οποίο συγκεντώνει φωτογραφικό και αρχειακό υλικό που αφορούν τη συλλογή του μουσείου, εργαστήρια στα οποία πραγματοποιείται η συντήρηση και η

αποκατάσταση των αντικειμένων και χώροι μελέτης οι οποίοι συναντούνται σπάνια αλλά πρόκειται για ένα μικρό χώρο στον οποίο συγκεντρώνονται άτομα που επιθυμούν να μελετήσουν αντικείμενα του μουσείου.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η ένταξη των μουσείων σε ερευνητικά προγράμματα με διεθνή χαρακτήρα τα οποία αφορούν άμεσα τη μουσειακή έρευνα είναι σημαντική διότι αποτελεί σημαντικό οικονομικό παράγοντα αλλά και προσφέρει πρόσβαση έκταση αυτών, εκτός συνόρων μιας χώρας⁵⁵.

Μετά από όλες αυτές τις αναφορές στη βιομηχανική κληρονομιά και το πως η εξέλιξη της παρουσιάζεται σε συνδυασμό με την ιστορία και τη μουσειολογία προκύπτει το συμπέρασμα πως είναι σημαντικό να αξιοποιηθούν βιομηχανικοί χώροι .Η αξιοποίηση αυτών των χώρων και η μετατροπή τους σε μουσειακό οργανισμό συμβάλλουν τόσο στη συνεργασία φορέων της τοπικής κοινωνίας όσο και στην εκπαιδευτική δραστηριότητα εκαπιδευτικών ομάδων όπως τα σχολεία .Το παράδειγμα που αναλύεται ως μελέτη είναι το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Τσαλαπάτα στο Βόλο το οποίο μέσα από επισκέψεις ,δραστηριότητες και εκδηλώσεις που γίνονται σε αυτό,μετατρέπει το μουσείο σε χώρο μάθησης, εξερεύνησης και ψυχαγωγίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς στην Ελλάδα και το πως αυτή αναδεικνύεται μέσα από του χώρους που έχουν διασωθεί μέχρι και σήμερα. Η παρουσίαση του θέματος βασίστηκε σε βιβλιογραφικές και ηλεκτρονικές πηγές οι οποίες συσχετίζονται άμεσα με τη θεματική.

⁵⁵ Μπούνια Α.(2014).Στα παρασκήνια του μουσείου.Η διαχείριση των μουσειακών συλλογών.εκδ.Πατάκης,σ121-130,140-141.

Αρχικά ,εισάγεται η έννοια της πολιτισμικής κληρονομιάς και οργανισμοί που συσχετίζονται με την προστασία και την ανάδειξη αυτής όπως είναι η UNESCO η οποία αφορά όλο της το φάσμα, το ICOM που στοχεύει και προστατεύει ειδικότερα τα Μουσεία .Παράλληλα,παρουσιάζεται και ο ρόλος των Μουσείων ως μέσο προώθησης και ανάδειξης του πολιτισμού διότι είναι ένα μέρος της πολιτισμικής βιομηχανίας και πως αυτή η ανάδειξη επιτυγχάνεται.

Έπειτα ακολουθεί, η έννοια της βιομηχανικής κληρονομιάς ένας κλάδος που συσχετίζεται άμεσα με τη βιομηχανική αρχαιολογία.Επίσης, επεξηγείται ο όρος της βιομηχανικής αρχαιολογίας και πως αυτή υφίσταται σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες αλλά και στην Ελλάδα μέσα από φορείς που την προστατεύουν, τη μελετούν και την αναδεικνύουν.Συγχρόνως, παρουσιάζεται το θεσμικό πλαίσιο που υποστηρίζεται στην Ελλάδα για τη βιομηχανική κληρονομιά αλλά και οργανισμοί όπως το TICCIH που συμβάλλει στην ανάδειξη και την προστασία αυτής.

Στο τελευταίο μέρος, αναλύεται η βιομηχανία στην Ελλάδα από το 1830 και μετά. Ακόμη, γίνεται αναφορά στη βιομηχανία του Βόλου στην εξέλιξη που αυτή ακολούθησε αλλά και πως τα κτήρια που φτιάχτηκαν με αυτό τον σκοπό σήμερα αποτελούν κομμάτι ης πόλης. Συμπληρωματικά,ως προς τα βιομηχανικά κτήρια παρουσιάζονται τοποθεσίες οι οποίες μέχρι και σήμερα αξιοποιούνται και αναδεικνύονται είτε με νέα χρήση είτε διατηρώντας την παλιότερη. Έπειτα στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται ως μελέτη περίπτωσης το Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν.& Σ. Τσαλαπάτα στο Βόλο όπου παρουσιάζεται η παλιότερη χρήση του ως βιομηχανία και η σύγχρονη ως Βιομηχανικό Μουσείο.Ειδικότερα,με την επαναχρησιμοποίηση του χώρου παρουσιάζονται τα κύρια ζητήματα για ένα μουσείο όπως είναι

η συλλογή του, η διαχείριση κινδύνων ερμηνευτική του προσέγγιση και στρατηγική, η συνεργασία του με την τοπική κοινωνία και ο εκπαιδευτικός του χαρακτήρας.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλιογραφικές Πηγές

- Αγριαντώνη Χριστίνα, «Βιομηχανική Αρχαιολογία : η άλλη Αρχαιολογία»,περιοδικό Αρχαιολογία,Αθήνα.
- Αδαμάκης Κ.,2005,Τα βιομηχανικά κτίρια του Βόλου,αρχιτεκτονική καταβολή και πολεοδομικός ρόλος.Βόλος:Διδακτορική διατριβή,Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.
- Αλεξανδρή Ε.(2015), Πολιτισμική Κληρονομιά- Διαχείριση:Πολιτιστική Αναγέννηση της Αθήνας του 19^{ου} Αιώνα ,Ιων, Αθήνα 2015

- Βατόπουλος Ν.,Αθήνα:Τα κτίρια μιας πρωτεύουσας. εκδ.Καθημερινές Εκδόσεις, Αθήνα 2017
- Βέρνικος Ν.,Σ.Δασκαλοπούλου,Φ.Μπαντιμαρούδης(2005), Πολιτισμικές βιομηχανίες.Διαδικασίες,Υπηρεσίες, Αγαθά. Κριτική,Αθήνα 2005
- Black G. (2014).Το ελκυστικό Μουσείο.Μουσεία και επισκέπτες. ΠΙΟΠ,Αθήνα 2014
- Δημόγλου Αίγλη. (2005). Η βιομηχανία στο νομό Μαγνησίας.Από το 19^ο στον 21^ο αιώνα Αθήνα:Κέρκυρα 2005
- Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο (1998),Ιστορικός Βιομηχανικός Εξοπλισμός στην Ελλάδα. Οδυσσέας ,Αθήνα 1998
- Κόνσολα Ν.(1995) Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτισμικής Κληρονομιάς,Παπαζήση, Αθήνα 1995
- Λάνδρας Χ.(2007)΄Βυρσοδεψία και καπνεργοστάσια στη Σάμο 19^{ος}-21^{ος} αι.,Το τέλος των γιγάντων.Βιομηχανική κληρονομιά και μετασχηματισμοί των πόλεων.Βόλος 22-25 Νοεμβρίου.Βόλος:Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου.
- Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν.&Σ.Τσαλαπάτα, εκδόσεις Π.Ι.Ο.Π.2009
- Μπαμπινιώτης Γ. (1991).Λεξικό της Νέας Ελληνικής . (τ. 9β, σ. 269).:Κέντρο Λεξικολογίας.Αθήνα 1991

- Μπούνια Α.(2014).Στα παρασκήνια του μουσείου.Η διαχείριση των μουσειακών συλλογών, Πατάκης 2014
- Pinard, J.(1992),Η βιομηχανική αρχαιολογία,Πολιτιστικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ,Αθήνα 1992
- Slotta Rainer.(1992)Εισαγωγή στη βιομηχανική αρχαιολογία, Πολιτιστικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1992
- Τραγανού-Δεληγιάννη Ο.,Βιομηχανική Αρχαιολογία.Ιστορική παρουσίαση της εξέλιξης του πεδίου. Η ελληνική συνθήκη. Εντευκτήριο,Θεσσαλονίκη
- ΦΕΚ 593/6.7.95 (υπουργική απόφαση για την αποκατάσταση και διατήρηση του Πλινθοκεραμοποιείου Τσαλαπάτα)

Ηλεκτρονικές Πηγές

<https://www.icomos.org>

<https://www.icomoshellenic.gr>

<http://ticcih.gr/>

https://www.bbem.edu.gr/lavreotiki/politistiko_parko.html

<https://www.sia-web.org>

<https://industrial-archaeology.org>

<https://ihai.ie>

<https://web.tee.gr>

<https://www.fix-beer.gr/ιστορία/>

<https://gasmuseum.gr>

<https://www.thessnews.gr/article/95324/thesshistory-myloi-allatini-i-klironomia-tis-polis-rimazei-i-istoria-tou-sygkrotimatos>

https://www.typosthes.gr/thessaloniki/111005_thessaloniki-eikones-apo-ergostasio-fantasma-sto-limani

<http://www.demekav.gr>

<https://www.piop.gr>